

Inkunabule u zagrebačkim knjižnicama

Taradi, Dajana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:657869>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO
Ak. god. 2018./2019.

Dajana Taradi
Inkunabule u zagrebačkim knjižnicama

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Ivana Hebrang Grgić, doc.

Zagreb, srpanj 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Dajana Taradi

(potpis)

Vita, vita, štampa naša gori gre!

Žakan Juri iz Roča

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Izum tiska i materijalna obilježja prvih tiskanih knjiga.....	2
3. Hrvatske inkunabule	8
3.1. Inkunabule na hrvatskom (crkvenoslavenskom) jeziku	10
3.2. Hrvatski pisci kao autori inkunabula.....	11
3.3. Inkunabule hrvatskih tiskara	21
3.3.1. Hrvatski tiskari koji su tiskali inkunabule u inozemstvu	21
3.3.2. Tiskare na hrvatskom tlu u kojima su tiskane inkunabule	23
4. Uz Jurićev popis hrvatskih inkunabula	27
4.1. Inkunabule Franje Nigera.....	27
4.2. Inkunabule Petra Pavla Vergerija starijega	28
4.3. Inkunabula Bartola Pelušića i Gabrijela Bračića (Brašića).....	33
5. Inkunabule u odabranim zagrebačkim knjižnicama	34
5.1. Metropolitanska knjižnica Zagrebačke nadbiskupije.....	37
5.2. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.....	41
5.3. Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti	49
5.4. Knjižnice grada Zagreba	51
6. Zaključak.....	56
7. Literatura.....	57
Popis bibliografija i kataloga inkunabula s korištenim kraticama	63
Popis priloga	64
Sažetak	65
Summary	66
Biografija	67

1. Uvod

Predmet ovoga rada su hrvatske inkunabule i prikaz odabranih primjeraka u odabranim zagrebačkim knjižnicama.

Poglavlje pod nazivom *Izum tiska i materijalna obilježja prvih tiskanih knjiga* donosi kratak pregled izuma i širenja tiskarstva te su u njemu opisana materijalna obilježja inkunabula na koja treba obratiti pažnju pri njihovom opisu.

Sljedeće poglavlje naslovljeno *Hrvatske inkunabule* razjašnjava što su to inkunabule i kojim se kriterijima određuje koje knjige spadaju u hrvatske inkunabule. U nastavku donosi pregled inkunabula tiskanih na hrvatskom (crkvenoslavenskom) jeziku kojima nije poznato mjesto tiskanja ni tiskar. Zatim su predstavljeni hrvatski pisci čija su djela tiskana do kraja 1500. godine s popisima tih njihovih djela. Na kraju donesen je i pregled hrvatskih tiskara koji su radili u inozemstvu i tiskara na hrvatskom tlu te donosi informacije o njihovom životu, odnosno o njihovom radu.

U sljedećem poglavlju *Uz Jurićev popis inkunabula* ukazano je na inkunabule koje vrijedi spomenuti u kontekstu hrvatskih inkunabula.

Poglavlje *Inkunabule u odabranim zagrebačkim knjižnicama* donosi popis knjižnica u Zagrebu koje posjeduju inkunabule. Uz svaku je navedena literatura u kojoj se mogu pronaći popisi inkunabula koje knjižnica posjeduje. U sljedećem dijelu poglavlja predstavljene su odabrane inkunabule četiriju knjižnica koje se nalaze u Zagrebu (Metropolitanske knjižnice Zagrebačke nadbiskupije, Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Knjižnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te Gradske knjižnice iz mreže Knjižnica grada Zagreba) te je na početku donesen kratki prikaz povijesti svake od te četiri knjižnice. Uz svaku knjižnicu (izuzev Gradske knjižnice koja posjeduje 2 inkunabule) donesen je sažet popis hrvatskih inkunabula koje posjeduje s odgovarajućim signaturama.

2. Izum tiska i materijalna obilježja prvih tiskanih knjiga

Kad se govori o izumu tiska zapravo se misli na izum tiskarske preše koja koristi pomična metalna slova. Pomična slova koja su se umetala u okvire prvi su koristili Kinezi (slova su izrađivali od gline), a metalna slova su prvi koristili Korejci.¹ Europljanima je prije izuma pomičnih slova bio poznat ksilografski tisak (grč. *ksylon* – drvo, *grapho* – pisati).² Moguće je da je ta tehnika *Svilenim putom* dospjela iz Dalekog istoka u Europske zemlje.³ Ksilografija je tehnika tiskanja izrezbarenim drvenim pločicama, najprije su se njome u Europi tiskale samo slike svetaca, a kasnije i slike s tekstom. Tiskovine nastale tom tehnikom u Europi bile su namijenjene slabo pismenom ili nepismenom puku koji je na taj način mogao doći u vezu sa sadržajem s kojim se ranije susretao samo u crkvenoj arhitekturi i umjetnosti, ili preko riječi propovjednika.⁴

Zbog svojih nedostataka (dugotrajno urezivanje u drvo, brzo trošenje drvenih pločica) ksilografska tehnika tiska nije bila dovoljna da zadovolji onovremenu masovnu potrebu za knjigom,⁵ uzrokovanu preventivno razvojem sveučilišta i cvjetanjem humanizma i renesanse. Posao proizvodnje knjiga bio je tada u rukama pisara, odnosno pisarskih radionica, u kojima su knjige nastajale prepisivanjem. Unatoč rastu broja skriptorija, zbog velike potražnje za knjigama takav način proizvodnje knjiga teško bi opstao kao dugoročno rješenje. Problem se riješio izumom tiskarske preše. Unatoč osporavanjima pojedinaca koja su se pojavila već u 15. stoljeću, uzima se da je tisak pomičnim slovima pomoću tiskarske preše izumio Johannes (Gensfleisch) Gutenberg (oko 1397.-1468.). Izumom tiska došlo je i do konačne pobjede papira nad pergamenom kao pisačim materijalom. Iako je imao svoje nedostatke (lako se trgao) bio je jeftiniji od pergamene i pogodniji za tisak (glada površina i lakše hvatanje tiskarske boje).⁶

Put do Gutenbergova otkrića nije bio ni lagan ni brz. Budući da je trebao svladati financijske i tehničke teškoće put do tiskanja *Biblije* trajao je duže od 20 godina, počevši oko 1430. godine kad je Gutenberg već imao neke ideje o lijevanim slovima (izrađenim od metala zbog izdržljivosti) i tiskarskoj preši. Zbog vlastite financijske nemoći morao je tražiti financijski dobro stojeće partnere da bi mogao raditi na svojoj ideji. Oba je puta to za njega loše završilo. U vrijeme tiskanja *Biblije* boravio je u Mainzu, a financirao ga je Johannes Fust

¹ Hebrang Grgić 2018, 78.

² Bošnjak 1970, 14.

³ Stipčević, A. 2006, 345.

⁴ Isto, 347.

⁵ Isto, 350.

⁶ Isto, 341, 343.

(oko 1400.-1466.). Svade između njih dvojice izbile su još za vrijeme tiskanja *Biblije* (1452.-1455.), a na kraju projekta Fust je uspio sudskim putem izgurati Gutenberga iz posla te je Gutenberg izgubio tiskaru i cijelu nakladu *Biblije*. Ta prva tiskana knjiga, *Biblija* (Mainz, 1455.), tiskana je u 2 stupca i 42 retka po stranici na 1280 stranica.⁷ Tiskana je u velikom formatu, u dva sveska uglatom goticom, a otisnuto je 180-200 primjeraka (30-ak na pergameni, ostalo na papiru).⁸

U sljedećim desetljećima tiskarstvo se proširilo Europom, prvo Njemačkom, a onda i ostalim Europskim zemljama: Italijom (koja uskoro postaje vodeća u tom poslu), Francuskom, Belgijom, Nizozemskom, Španjolskom itd.⁹ Tiskari koji su otvarali prve tiskare bili su uglavnom Nijemci, ili su izučili zanat u Njemačkoj, a ubrzo su im se pridružili i domaći ljudi. Knjige koje su nastale u tim prvim desetljećima tiskarstva, do kraja 1500. godine, nazivaju se inkunabulama.

Najznamenitiji tiskar toga vremena, bio je Aldo Manuzio (1449.-1515.) koji je djelovao u Veneciji (najpoznatijem tiskarskom gradu). Njegovi su izdanja bila najkvalitetnija u cijeloj Europi, a označavao ih je svojim tipografskim znakom – sidrom, oko kojega se savio dupin. Uveo je novi, manji (i praktičniji), format knjige. Prvi je počeo tiskati knjige na grčkom jeziku te je za izdanja latinskih autora osmislio nova kurzivna slova (nazvana *italska* ili prema njemu *aldina*). Ni povlastice mletačkog senata i rimskih papa kojima je htio osigurati monopol nad tim slovima nisu spriječile druge tiskare da ih oponašaju.¹⁰

Materijalna obilježja inkunabula na koja bi trebalo obratiti pažnju pri bibliografskom i kataložnom opisu opisana su na više mjesta u literaturi. Na nekim mjestima više, a na nekim manje opširno, ali primijećeno je da na tim mjestima nisu navedene baš sve karakteristike, pa se činilo shodno skupiti ih sve na jednom mjestu (iako bi iskusno oko i ovom pregledu moglo pridodati još koju smjernicu i materijalno obilježje).

Kad je izumljen tisak postojali su oni koji su novoj tehnologiji umnožavanja knjiga pružili otpor i branili stari način, odnosno prepisivanje u pisarskim radionicama. Nije bilo malo onih koji su smatrali da su rukopisni primjerci vrijedniji od tiskanih. Upravo zato, u prvim godinama i desetljećima tiskarstva tiskana knjiga u svemu oponaša rukopisnu. Tiskari su na taj način željeli izbjeći otpor i nepovjerenje prema svom proizvodu – tiskanoj knjizi.¹¹

⁷ O Johannesu Gutenbergu vidi više: Stipčević, A. 2006, 350-356.

⁸ Hebrang Grgić 2018, 79.

⁹ Stipčević, A. 2006, 358-375.

¹⁰ O Aldi Manuziju vidi više: Stipčević, A. 2006, 365, 367.

¹¹ Usp. Stipčević, A. 2006, 403.

Knjige su oponašale rukopisne kodekse veličinom formata, oblikom slova, metodama uveza, načinima iluminiranja, predstavljanja teksta itd.¹² U početku tiskale su se na pergameni i papiru, međutim s vremenom kao povoljnija i pogodnija opcija prevladava papir.

Naslovne ćeš listove uzalud tražiti, piše Deželić.¹³ Kao ni rukopisni kodeksi, prvotisci nisu imali naslovne stranice. Na početku knjige stajao je prazni list koji je imao zaštitnu ulogu. Naslov djela tiskanih u inkunabulama određuje se prema *incipitu*. Radi se o početku teksta, prvoj rečenici koja je često bila grafički istaknuta posebnim slovima, a nekad i drugom bojom.¹⁴ Osim naslova sadrži i ime pisca. Ta se latinska riječ često nalazila na početku latinskih inkunabula (*Hic incipit* – Ovdje počinje).¹⁵ Incipit našega glagoljskoga prvotiska, *Misala* (1483.) počinje riječima: *Počētie misala po zakonu rimskoga dvora...* Posebnu naslovnu stranicu (iako ne s punim potencijalom) prvi je otisnuo Peter Schöffer (1425.-1502.) 1463. godine u knjizi *Bulla Cruciatæ contra Turcos*.¹⁶ Običaj nije brzo zaživio pa će se još dugo tiskati knjige bez naslovne stranice, neke još u prvim desetljećima 16. stoljeća. Dok *incipit* označava početak djela, *explicit* označava kraj teksta, posljednju rečenicu, a može sadržavati autorovo ime i naslov djela. Vodeći se opet za običajima srednjovjekovnih pisara koji su na kraju djela znali ispisati podatke u vezi prijepisa koji su upravo završili, tiskari na kraju knjiga počinju tiskati *kolofone*.¹⁷ U njima se nalaze podaci o autoru knjige, naslovu, sastavljaču, prevoditelju, tiskaru (i ostalim osobama koje su sudjelovale pri izradi djela), mjestu tiskanja i datumu završetka tiska. Kolofoni mogu biti sažeti i vrlo opširni. Onaj u prvotisku *Misalu* (1483.) vrlo je kratak: *Lēt gnih' 1483. mca pervara dni 22. ti misli biše svršeni*.¹⁸ Osim na ovdje spomenutim mjestima ime pisca nekad se može naći i u samom tekstu inkunabule.¹⁹ Datiranje koje nalazimo u tim kolofonima u nekim je knjigama označeno prema računanju vremena različitom od našeg pa je takve slučajeve kod katalogiziranja ili slaganja bibliografija potrebno razriješiti.²⁰

Običaj dodavanja opširnih komentara uz tekst (nekad i opširnijih od samoga teksta) tiskari su također preuzeli iz rukopisnih kodeksa. Da bi čitatelj mogao razlikovati tekst od

¹² Stipčević, A. 2006, 403. Katić 2007, 14-15.

¹³ Deželić 1902, 7.

¹⁴ Bošnjak 1970, 136.

¹⁵ Isto.

¹⁶ Stipčević, A. 2006, 405.

¹⁷ Isto.

¹⁸ Bošnjakova transliteracija: Bošnjak 1970, 137.

¹⁹ Deželić 1902, 10-11.

²⁰ Usp. Bošnjak 1970, 140.

komentara, tekst su tiskali većim, a komentare manjim slovima.²¹ Te su bilješke dobile naziv manšeta (franc. *manchettes*).²²

Slova su lijevali po uzoru na najljepše rukopisne kodekse tako da je često teško razlikovati rukopisne i tiskane knjige.²³ Radi uštede prostora koristili su i ligature (povezana, spojena slova). Uštedi prostora koristile su i skraćenice, apostrofi i tittle. Skraćenice nisu bile obično skraćene riječi, već je na slovo najčešće bilo dodano još jedno, malo slovo.²⁴ Tittle su se dodavale na pojedino slovo kad je poslije njega bilo izostavljeno jedno ili više slova.²⁵ Mogu doći i na ligaturu. Stavljale su se na slova i kad ona znače brojku (npr. glagoljica, ćirilica), ali ta je titla različita od prije spomenute te uz nju prije i poslije slova dolazi točka.²⁶ Posebnu tehniku lijevanja takozvanih lomljenih ligatura osmislio je Blaž Baromić, ona je pobliže opisana u poglavlju gdje se opisuje rad Senjske tiskare.²⁷

Početna slova, *inicijali* nisu bili tiskani već su ta mjesta ostavljena prazna da se kasnije ukrase po uzoru na rukopisne kodekse. Iz toga razloga mnogim inkunabulama nedostaju početna slova (odlomaka). Kao i prostor za inicijale, ostavljao se prostor za iluminacije koje su mogle biti unesene rukom ili drvorezima. Ipak, mnogi su tiskari počeli tiskati ilustracije zajedno sa slogom. Prvi je to učinio 1461. godine Albert Pfister (oko 1420.-oko 1466.) stavivši istovremeno pod prešu tekst i drvorez.²⁸ Otisnuo je tad zbirku basni *Edelstein (Dragi kamen)* Ulricha Bonera (1. pol. 14. stoljeća), što je ujedno bila i prva knjiga tiskana na njemačkom jeziku.²⁹

Inkunabule obično nisu paginirane, brojevi stranica dolaze tek krajem 15. stoljeća i to prvo kod venecijanskih tiskara.³⁰ Umjesto toga tiskari su označivali svaki svežanj posebnim znakom *signaturom* i to u prvom redu radi knjigoveže da ne dođe do zabune prilikom uvezivanja knjige.³¹ Otkriće je njemačko, ali postojalo je i prije u rukopisnim kodeksima.³² Signature dolaze ispod teksta, u donjem desnom uglu ili u sredini. Svežnjevi se označuju abecednim slovima, a signiraju se obično prva četiri lista, a peti do osmi ostaju prazni (a, a II,

²¹ Stipčević, A. 2006, 404.

²² Isto.

²³ Isto, 403.

²⁴ Bošnjak 1970, 135.

²⁵ Isto.

²⁶ Usp. Bošnjak 1970, 135.

²⁷ Potpoglavlje 3. 3. 2. ovoga rada.

²⁸ Stipčević, A. 2006, 405.

²⁹ Isto.

³⁰ Bošnjak 1970, 137.

³¹ Isto.

³² Isto.

a III, a IV).³³ Još jedan način na koji su pomagali knjigovežama bile su kustode. Bošnjak ih opisuje: *Kustoda se zove prva riječ ili slog od, najčešće, narednog svežnja, rjeđe stranice, a još rjeđe stupca, a tiskala se ispod teksta u desnom uglu prethodnog svežnja, stranice ili stupca.*³⁴ Deželić spominje još označivanje listova i to prvo rimskim brojevima.³⁵ Strana lista na kojoj se nalazi broj naziva se čelo lista (*folio recto*), a druga strana zadak (*folio verso*). *Registar* označuje pregled svežnjeva i araka, ponajviše po početnim riječima (kustodama koje nisu tiskane), dolazi na kraju knjige te služi kao pomoć knjigoveži, tiskaru i vlasniku knjige.³⁶

Tiskarski znak označava tiskara, tiskaru ili nakladnika, a javlja se gotovo istovremeno s izumom tiska.³⁷ Tiskarski znak senjske tiskare, odnosno Blaža Baromića tiskan je u kolofonu *Spovidi općene* (1496.).

Pri pregledavanju inkunabula važni su i vodeni znakovi (filigrani). Ti znakovi javljaju se na papirima kao oznaka tvornice papira iz koje su izašli. Zahvaljujući opširnim istraživanjima pomoću njih moguće je odrediti podrijetlo papira i vrijeme u kojem je proizveden. Upravo pomoću vodenih znakova (volovska glava s crtom i krunom) utvrđeno je da je u prvotisku *Misala* (1483.) većina korištenog papira gotovo sigurno njemačkog porijekla.³⁸ S druge strane, papir korišten u dvjema inkunabulama Senjske tiskare podrijetlom je iz Italije.³⁹

U prvim desetljećima tiskarstva tiskari i nakladnici nisu brinuli oko uveza knjige.⁴⁰ Knjige su prodavali neuvezane i one su se u bačvama prevozile do knjižara koji su ih onda postupno dali uvezivati prije nego što će ih pustiti u prodaju.⁴¹ Ipak mnogi kupci željeli su kupiti neuvezane da ih sami mogu dati uvezati po svom ukusu.⁴² Postojali su i ovdje izuzeci, neki tiskari zapošljavali su knjigoveže da im uvezuju i ukrašavaju knjige za poznato i sigurno tržište, a jedan od njih bio je i Aldo Manuzio.⁴³

Zbog povećanog obima posla nalaze se i novi i brži načini ukrašavanja korica. Tako prvo Nizozemci izrađuju *slijepi tisak* gdje pomoću metalne ugravirane ploče mogu odjednom

³³ Isto.

³⁴ Isto, 140.

³⁵ Deželić 1902, 15.

³⁶ Usp. Bošnjak 1970, 140, 143.

³⁷ Bošnjak 1970, 142.

³⁸ Isto, 115.

³⁹ Nazor 2008, 104.

⁴⁰ Stipčević, A. 2006, 410.

⁴¹ Isto.

⁴² Isto.

⁴³ Isto.

otisnuti na kožu cijeli ukras (ako su korice prevelike postupak se može ponoviti).⁴⁴ Na taj način izrađivali su se reljefni ukrasi mnogo brže nego prije korištenjem žigova.⁴⁵

Deželić navodi 8 znakova Jacquesa Jungendresa (iz 1740.) po kojima se mogu prepoznati inkunabule (s napomenom da ne mora svaka knjiga ispuniti svih 8 uvjeta):

- 1) nejednakost i debljina slova,
- 2) nestašica naslova na posebnom naslovnom listu,
- 3) nestašica početnih velikih slova,
- 4) tekst bez intervala,
- 5) nestašica interpunkcija,
- 6) nestašica brojki i oznaka stranica,
- 7) solidnost papira,
- 8) nestašica imena tiskara, mjesta gdje je knjiga tiskana i datuma.⁴⁶

I ovaj sažeti popis govori nešto o materijalnim karakteristikama inkunabula koje su gore detaljnije razrađene. Međutim kad se pristupa njihovom opisu i popisivanju nije dovoljno osvrtni se samo na materijalne karakteristike već je od izuzetne važnosti obratiti pažnju na njihov sadržaj. Pri identificiranju još neidentificiranih primjeraka potrebno je poslužiti se priručnicima inkunabula od kojih je najpoznatiji onaj Ludwiga Haina *Repertorium bibliographicum* (1826.-1838.) u 2 sveska s dodacima Waltera A. Copingera *A Supplement to Hain's Repertorium bibliographicum* (1895.-1902.) u 3 sveska. Od poznatijih postoji još *Annales typographici ab artis inventae origine ad annum 1536.* (1793.-1803.) Georga W. F. Panzera u 11 svezaka i *Supplement zu Hain and Panzer* (1908.) Konrada Burgera i mnogi drugi.⁴⁷ U tim priručnicima opisani su idealni primjerci, primjerci onakvi kakvi su napustili tiskarsku radionicu.⁴⁸ Odnosno, opisi u tim priručnicima odnose se na tiskanice kao takvu, kao reprezentanta svoje vrste (egzemplara izdanja).⁴⁹ U kataložnom ili bibliografskom opisu treba navesti priručnike u kojima je primjerak koji se opisuje opisan i pod kojim brojem. Osim što treba identificirati primjerak i uvrstiti ga u kataložni ili bibliografski opis s podacima koji se odnose na idealni primjerak treba opisati i sam primjerak koji stoji pred nama.⁵⁰ Sve karakteristike i posebnosti toga primjerka (eventualna oštećenja, bilješke uz tekst, uvez itd.) navode se u napomenama.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Deželić 1902, 13.

⁴⁷ Za hrvatske inkunabule svakako je od koristi više puta spominjan Jurićev popis hrvatskih inkunabula.

⁴⁸ Vidi više: Katić 2007, 42-43.

⁴⁹ Usp. Deželić 1902, 13-14.

⁵⁰ Isto.

3. Hrvatske inkunabule

Najstarije tiskane knjige nazivaju se inkunabule (lat. *incunabula* – povoji, začetak). Naziv je prvi upotrijebio Nijemac Bernhard von Mallinckrodt, a Francuz Philippe Labbé je 1653. godine tim nazivom označio knjige tiskane do kraja 1500. godine.⁵¹ U hrvatskom jeziku nazivaju se još i prvotisci. Znanost koja proučava inkunabule naziva se inkunabulistika. *Ona proučava sve probleme vezane uz pojavu, rasprostranjenost, kulturnu važnost inkunabula, razvoj tiskarske tehnike, razvoj slova itd., no u prvom redu bavi se samim tiskopisima*, piše A. Stipčević.⁵² U prošlom stoljeću i na pragu novoga stoljeća (20.-21. st), veliki doprinos popisivanju hrvatskih inkunabula donijeli su Josip Badalić i Šime Jurić.

Inkunabule nam svjedoče o kulturnom životu i stupnju znanstvenih spoznaja vremena u kojem su nastale (2. pol. 15. stoljeća). *Sva područja nauke i umjetnosti, koja je na svoj način osvojio ili kao baštinu ranijih vjekova usvojio srednji vijek, došla su pronalaskom štampe oko sredine XV. stoljeća do vidnog izražaja u „crnoj umjetnosti“ (...)*, piše Badalić.⁵³ Zato nam poznavanje hrvatskih inkunabula (i onih koji se čuvaju u hrvatskim samostanima i knjižnicama još iz tih vremena, a ne suvremenom nabavom) govori o kulturnoj i znanstvenoj razini razvijenosti hrvatskih krajeva u 2. pol. 15. stoljeća. Naime, inkunabule obuhvaćaju sve interesne sfere tadašnje Europe: vjerske i crkvene knjige, znanstvene, zabavne i poslovne knjige koje su bile od interesa višim i obrazovanim slojevima društva.⁵⁴ Iz te knjižne proizvodnje ogleda se intelektualni interes tadašnjega obrazovanoga čovjeka, te proizvodna i kupovna moć s obzirom na osnovni zakon ponude i potražnje.⁵⁵ Doprinos hrvatskih ljudi ranom tiskarstvu utoliko je veći, jer upravo u to vrijeme (15. stoljeće) Turci počinju nadirati prema našim krajevima.⁵⁶

Inkunabule koje se smatraju hrvatskima dijele se u tri skupine:

- a) inkunabule pisane hrvatskim jezikom (odnosno crkvenoslavenskim jezikom hrvatske redakcije) bez obzira na pismo,
- b) inkunabule hrvatskih autora bez obzira na jezik,

⁵¹ Stipčević, A. 2006, 413.

⁵² Isto, 413-414.

⁵³ Badalić 1952, 1.

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Jurić 1984 (I), 81.

c) inkunabule koje su tiskali ili izdali hrvatski tipografi i izdavači.⁵⁷

Ova je kategorizacija najpotpunija s pretpostavkom da treća točka c) *inkunabule koje su tiskali ili izdali hrvatski tipografi i izdavači* uključuje i hrvatske tiskare koji su djelovali u inozemstvu i tiskare koje su osnovane na hrvatskom tlu.⁵⁸

Popisu koji proizlazi iz ove kategorizacije treba dodati još *Breviarium Zagrabiense* koji je tiskan 1484. godine u Veneciji. On nije pisan hrvatskim jezikom, ali su ga priredili naši ljudi (zagrebački kanonici Blaž Kalnički i Juraj iz Bekšina), financiran je od strane zagrebačkog kaptola i biskupije, a tiskan je za instituciju u Zagrebu.⁵⁹ Jedan primjerak čuva se u Budimpešti u Mađarskoj nacionalnoj biblioteci, a drugi u Vatikanskoj biblioteci. Shvatimo li priređivače kao autore (kako to čini Jurić u svom popisu)⁶⁰ pripao bi u skupinu b) *inkunabule hrvatskih autora bez obzira na jezik*.

Gore u radu više puta spominjan Jurićev popis odnosi se na popis svih do sada poznatih hrvatskih inkunabula koji je napravio Šime Jurić. Popis je objavljen u poglavlju „Hrvatske inkunabule“ izdanja *Hrvatska i Europa* (sv. 2, 2000.). Inkunabule Jurić nabraja u kronološkom redosljedu u dva niza:

a) *inkunabule u kojima su objavljena djela hrvatskih pisaca bez obzira jesu li tiskane u zemlji ili inozemstvu i bez obzira na kojem jeziku,*

b) *inkunabule, rad hrvatskih majstora-tipografa koji su djelovali izvan zemlje, bilo gdje u inozemstvu.*⁶¹

Važno je naglasiti da se ovdje radi o popisu svih poznatih naslova hrvatskih inkunabula, a ne o popisu svih primjeraka inkunabula u Hrvatskoj. Taj je popis (nepotpun, na što i sam upozorava) objavio Badalić 1952. godine u knjizi *Inkunabule u Narodnoj Republici Hrvatskoj*. Trenutno je u tijeku sličan projekt pod nazivom *Hrvatski prvotisci: popis i opis svih prvotisaka u hrvatskim svjetovnim i crkvenim ustanovama* koji je pokrenula Nacionalna i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu i odobrilo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Projekt je 2009. godine pokrenuo dr. sc. Ivan Kosić i vodio ga do umirovljenja krajem 2017. godine. Tada je vođenje projekta u ime NSK preuzela Lucija Ašler, viša konzervatorica-restauratorica. Dr. sc. Ivan Kosić nastavio je rad na projektu kao vanjski suradnik te i dalje

⁵⁷ Ova je kategorizacija nastala prema onoj koju navodi Ivan Kapec u PPT-u uz projekt *Inkunabula Croatica*, ali uz male izmjene unutar kategorija da bi bila sveobuhvatna i uključivala i inkunabule koje potencijalno još nisu otkivene, a ne samo podjelu u skupine već poznatih hrvatskih inkunabula, što je vidljivo u ostalim kategorizacijama koje se spominju u literaturi. Sličnu kategorizaciju donosi i Hebrang Grgić 2018, 87.

⁵⁸ Neki spominju kategorizaciju hrvatska tiskara, hrvatski tiskar, hrvatski autor; ali ona ne uključuje inkunabule na hrvatskom (crkvenoslavenskom) jeziku koje su anonimne i kojima nije poznato mjesto tiskanja, ni tiskar.

⁵⁹ Putanec 1985, 5.

⁶⁰ Jurić 2000 (II), 507.

⁶¹ Isto, 504-523.

popisuje inkunabule u hrvatskim svjetovnim, dijecezanskim i samostanskim ustanovama te priprema monografiju koja će izaći kao rezultat projekta. Prvotisci se opisuju *de visu*, a digitalnom kamerom snimaju se njihovi najvažniji dijelovi. Rezultati projekta bit će izuzetan doprinos hrvatskoj, europskoj i svjetskoj inkunabulistici.

3.1. Inkunabule na hrvatskom (crkvenoslavenskom) jeziku

U ovu skupinu spada 6 glagoljskih inkunabula *Misal po zakonu rimskoga dvora* (1483.), *Brevijar po zakonu rimskoga dvora* (1491.), *Ispovid ku e vsaki krstjanin držan imiti i umiti i naučiti* (1492.), *Baromićev brevijar* (1493.), *Senjski misal* (1494.), *Spovid općena* (1496.)⁶² i 3 latinične inkunabule *Molitvenik* (1490.), *Oficij* (1490.) i *Lekcionar Bernardina Splitsanina* (1495.).⁶³ Ovdje će biti predstavljene one kojima nije poznato mjesto tiskanja, tiskar, ni autor (ostale su predstavljene uz autora, odnosno tiskaru ili tiskara). To su *Misal po zakonu rimskoga dvora* (1483.), *Molitvenik – Oficij Bl. Dj. Marije i sedam psalmi pokornih* (oko 1490.) i *Oficij sv. krsta i Oficij sv. duha* (oko 1490.).

Tisak *Misala po zakonu rimskoga dvora* završen je 22. veljače 1483. godine (što se saznaje iz kolofona). Tiskan je na papiru i pergameni te ima 220 listova. *Misal* je najstarija knjiga tiskana na hrvatskom jeziku i glagoljskim pismenima. Ujedno to je prvi europski misal koji nije otisnut latinicom i koji nije na latinskom jeziku.⁶⁴ Kao tekstovni uzorak poslužilo je više glagoljskih rukopisnih misala, ali posebno *Misal kneza Novaka* (1368.).⁶⁵ Sačuvano je jedanaest primjeraka, šest u Hrvatskoj (od toga pet u Zagrebu i jedan u Bolu na Braču) i pet u inozemstvu.⁶⁶ Kao moguća mjesta tiska u literaturi se spominju Venecija, Rim, Izola, Modruš i Kosinj.⁶⁷ Pretisak je objavio Institut za književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu 1971. godine pod naslovom *Misal po zakonu rimskog dvora: prvotisak 1483.*

Molitvenik – Oficij Bl. Dj. Marije i sedam psalmi pokornih i *Oficij sv. krsta i Oficij sv. duha* (*Ofizie sueetoga karsta* [i] *Officie suetoga duha*) latinične su knjige čiji se jedini primjerak nalazi u Vatikanskoj biblioteci te su zajedno uvezane. *Oficij* je privezan iza *Molitvenika*. Jedini primjerak ovih djela dospio je u Vatikansku biblioteku kupnjom obiteljske knjižnice knezova Barberini 1902. godine.⁶⁸ Nakon sedam psalama dolazi riječ *finis* pa se prema tome i različitoj ortografiji (a i prijevodu) zaključuje da je *Oficij* posebno

⁶² O njihovu oblikovanju i organizaciji teksta vidi: Tomić, Marijana. *Hrvatskoglagojski brevijari*. Zagreb: Ljevak, 2014.

⁶³ Usp. Bratulić, Damjanović 2005, 175.

⁶⁴ Bratulić, Damjanović 2005, 175.

⁶⁵ Isto.

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ Ivović, Kunčić 2019, 186.

⁶⁸ Bošnjak 1970, 159.

djelo.⁶⁹ Osim toga naslovi i neke druge materijalne karakteristike daju naslutiti da su i *Oficij sv. krsta* i *Oficij sv. duha* zapravo dva zasebna djela.⁷⁰ Svima je zajedničko da su tiskane samo crnim slovima, da su latinične te da su izašle iz iste oficine.⁷¹

3.2. Hrvatski pisci kao autori inkunabula

Velik je broj inkunabula koje su tiskane po starijim rukopisnim predlošcima crkvenih tekstova i antičkih spisa. Osim njih postoje i one koje su djela tada suvremenih (ili starijih) autora. Upoznavanje njihovih biografija stavlja u kontekst djela koja su pisali i njihovu raznoliku tematiku. Tiskana djela hrvatskih autora mogu se naći i u inkunabulama stranih pisaca u kojima su objavljeni kraći ili duži tekstovi naših autora, ali takve primjere Jurić nije uvrštavao u popis hrvatskih inkunabula.⁷² U nastavku su predstavljeni autori čija su djela tiskana kao samostalna do kraja 1500. godine.

Andrija Jamometić (1420./1430.-1484.). Dominikanac koji je poznat kao vrsni diplomat cara Fridrika III. Habsburškog (car 1452.-1493.) i po pokušaju oživljavanja Baselskog sabora (1431.-1449.). U dominikanskom redu obnašao je važne funkcije, a 1476. godine imenovan je naslovnim nadbiskupom „ecclesiae Crainensis“.⁷³ Njegov pokušaj prema obnovi Baselskog sabora neki povjesničari opisuju kao jednu etapu prema kasnijem Tridentskom koncilu (1545.-1565.). Obnavljanje Baselskog sabora, kako bi spasio Crkvu i papinstvo od Siksta IV. proklamirao je 25. ožujka 1482. godine u Baselu.⁷⁴ Izdaje tekst proglašenja sabora, zatim seriju teza u kojima dokazuje da Baselski sabor nikada nije završen, a posebno na sabor poziva i svjetovne vlasti.⁷⁵ Jamometićeve tiskovine koje Jurić navodi su: *Tristissimi status Ecclesiae Romanae divulgatio cum convocatoriis ad concilium principum rei Christianae...* Basel, nakon 25. 3. 1482. godine, *Citatio et libellus infamis contra Franciscum de Savona i. e. papam Sixtum IV Basileae 21. IV. 1482 editus...* Basel, nakon 21. 7. 1482. godine, *Retractio Andreae archiep. Craynensis a notario publico Basileae 2. Jan. 1483. testata...* Basel, nakon 2. 1. 1483. godine.⁷⁶

Benedikt Benković (oko 1460.-1522.).⁷⁷ Vjerojatno je pripadao hrvatskom plemićkom rodu Benković (nije identično s Begna).⁷⁸ Bio je franjevac podrijetlom iz okolice

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ Isto, 160.

⁷¹ Isto, 159-160.

⁷² Jurić 1984 (I), 87.

⁷³ Mikičić 2017, 130. Tomljenović 1984, 203.

⁷⁴ Mikičić 2017, 135.

⁷⁵ Tomljenović 1984, 208.

⁷⁶ Jurić 2000 (II), 506-507.

⁷⁷ U literaturi nazivan i Benko Benković.

⁷⁸ Brida 1967, 13-14.

Zadra. Pripadao je dalmatinskoj provinciji sv. Jeronima te je u dva navrata bio njezin provincijal.⁷⁹ Bio je profesor teologije i filozofije u Rimu te vrsni poznavatelj skotističke filozofije. Godine 1520. izabran je za definitora franjevačkog generala Franciscusa Lychetusa.⁸⁰ U svibnju 1522. godine kao opunomoćenik generala Reda Paulusa de Soncina odlazi u Wroclaw da presudi u sporu između opservanata (Čeha) i reformata (Sasa) oko kustodijâ Wroclawa i Goldberga.⁸¹ Nakon saslušanja objiju strana donosi presudu prema kojoj su obje kustodije trebale pripasti češkoj provinciji.⁸² Njegovo djelo *Navigium Beatae Mariae Virginis (Plovidba Blažene Djevice Marije)*, duhovno-filozofski spis, tiskano je oko 1498. godine u Lyonu (Lugduni). Iza sebe je ostavio još jedno djelo, tiskano 1520. godine. Radi se o priručniku skotističke logike *Scoticae subtilitatis epidicticon*.⁸³

Bernardin Splićanin (Drivodilić) (?-1499.). Splitski franjevac podrijetlom s otoka Brača. Njegovo prezime te godina i mjesto smrti (Pula) poznati su nam zahvaljujući otkriću Petra Runje. Runje je pronašao zapisnik o imovini fra Bernardina Drivodilića u kojem je zapisano da je u posjedu imao 135 neuvezanih i 38 uvezanih primjeraka *Lekcionara*, što dokazuje da se radi o istoj osobi, Bernardinu Splićaninu, priređivaču *Lekcionara*.⁸⁴ Danas su sačuvana 3 primjerka *Lekcionara Bernardina Splićanina*, dva potpuna (jedan u Odesi i jedan u zagrebačkoj knjižnici Juraj Habelić isusovačkoga kolegija) te jedan fragmenarni (kod franjevaca na zagrebačkom Kaptolu).⁸⁵ Knjiga je tiskana 1495. godine u Veneciji kod Damianusa de Gorgonzole, poznatog po tome što je među prvima koristio naslovnu stranicu, ali nije sačuvan ni jedan primjerak *Lekcionara* u kojem bi ona bila sačuvana. *Lekcionar* je važan u povijesti hrvatskoga jezika budući da je u njemu sabrana prethodna lekcionarska tradicija, a iz njega su izvedeni novi lekcionari te je stoga snažno utjecala na oblikovanje zajedničkoga hrvatskoga jezičnoga idioma.⁸⁶ Pretisak je objavio Književni krug Split 1991. godine pod naslovom *Lekcionar Bernardina Splićanina*.

Frano Lucijan Gundulić (1451./1452.-1505.). Dubrovački humanist koji se bavio se trgovinom, a u Dubrovniku su mu povjeravane upravne i sudske dužnosti.⁸⁷ Jedino njegovo poznato djelo je novela *Baptistinus* tiskana vjerojatno u Veneciji oko 1500. godine.⁸⁸ Djelo je

⁷⁹ Isto, 12.

⁸⁰ Isto, 16. Benković, Benedikt, natuknica. // <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1739> (02. 07. 2019.).

⁸¹ Benedikt, Benković, natuknica. // <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1739> (02. 07. 2019.).

⁸² Isto.

⁸³ Isto.

⁸⁴ Petešić 1993, 43-44.

⁸⁵ Damjanović 1999.

⁸⁶ Bratulić, Damjanović 2005, 180. Damjanović 1999.

⁸⁷ Gundulić, Frano Lucijan, natuknica. // <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=8241> (04. 07. 2019.).

⁸⁸ Jurić 2000 (IV), 264. Jurić 2000 (II), 510.

registrirao Jurić u Nacionalnoj biblioteci u Napulju i to je jedini poznati primjerak djela. Po njegovoj preporuci NSK je nabavila film ove novele.⁸⁹ Novela opisuje događaj koji se dogodio u Dubrovniku nekoliko godina prije pojave knjige. Jurić piše: *To je prijevera velikih razmjera, što ju je izvršio neki talijanski varalica imenom Antonio Moneglia na štetu većeg broja dubrovačkih građana...*⁹⁰ U djelu se nalazi i predgovor u obliku autorova pisma Marinu Gradiću, posvetna poslanica autorova Franju Delfinu, pet distiha Ilije Crijevića čitaocu o značenju Gundulićeva djela te autorovo pismo Iliji Crijeviću.⁹¹

Franjo Niger (1452.-nakon 1523.).⁹² Humanist, rođen u Veneciji. Majka mu je Talijanka, a otac Juraj Primorac iz Senja ili njegove najbliže okolice.⁹³ Kao 16-ogodišnji *orator* okrunjen lovorom i maslinom na Padovanskom sveučilištu.⁹⁴ U 24-oj godini stekao je doktorat iz lijepih umijeća i prava.⁹⁵ Postao je svećenik i 1483./1484. godine natjecao se za krčkog biskupa, ali je neočekivano uhapšen i proveo više mjeseci u mletačkoj tamnici.⁹⁶ Nakon toga puno je lutao po Ugarskoj i Italiji radeći uglavnom kao nastavnik i odgojitelj.⁹⁷ O njegovu životu saznajemo iz *Autobiografije* koju je priložio svom neobjavljenom djelu *Cosmodystychia*. Djelo je enciklopedijski zbornik koji je Niger poklonio papi Leonu X. (1475.-1521.). Jurić nabroja više desetaka Nigerovih djela.⁹⁸ Ovdje su nabrojena ona koja su tiskana kao samostalne inkunabule: *Grammatica (Gramatika latinskoga jezika)*, 1480. godine, oko 1485. godine, 1498. godine, 1499. godine, 1500. godine, *In Sigismundum archiducem Austriae pro epithalamio carminum libellus (Svatovska pjesma u čast austrijskog nadvojvode Sigismunda)*, 1484. godine, *Modus epistolandi (Uputa kako se sastavljaju pisma)*, 1488. godine, 1489. godine, 1490. godine (3 izdanja), 1492. godine, oko 1493. godine (2 izdanja), 1494. godine (5 izdanja), oko 1495. godine (2 izdanja), 1495. godine (3 izdanja), 1488-1495. godine, 1496. godine, 1497. godine, oko 1498. godine, 1498. godine, 1499. godine (6 izdanja), oko 1500. godine, 1500. godine (2 izdanja), *Oficij sanctae Theodosiae (Oficij sv. Teodozije)*, 1498. godine, *Scriptores astronomici*, 1499. godine.⁹⁹ Iako je o ovom autoru pisao Jurić, a i priloženi kratki popis inkunabula izrađen je prema njemu, ove

⁸⁹ Jurić 2000 (IV), 264.

⁹⁰ Vidi više: Jurić 2000 (IV), 265, 267.

⁹¹ Jurić 2000 (IV), 265.

⁹² Ovdje se spominje jer se u nekim kontekstima navodi kao hrvatski autor, vidi poglavlje 4. 1. *Inkunabule Franje Nigera* ovoga rada.

⁹³ Jurić 2000 (III), 74.

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ Isto.

⁹⁶ Isto, 74-75.

⁹⁷ Vidi više: Jurić 2000 (III), 75-76.

⁹⁸ Jurić 2000 (III), 88-103.

⁹⁹ Isto, 89-99.

inkunabule Jurić ne navodi u svojem popisu hrvatskih inkunabula iz 2000. godine. Iz svojega popisa nije ih ispustio slučajno; o toj problematici vidi poglavlje 4. 1. *Inkunabule Franje Nigera* ovoga rada.

Herman Dalmatin (1110.-1154.). Rodom Istrijanin, prvi je poznati hrvatski učenjak. Djelovao je u 12. stoljeću. Djelovao je u Španjolskoj u poznatoj Toledskoj prevoditeljskoj školi.¹⁰⁰ Za života preveo je brojna djela s arapskog na latinski jezik. Svojim je radom doprinio poznavanju arapske kulture, ali i poznavanju nekih djela grčkih autora koja su ostala sačuvana samo u arapskim prijepisima. Od opata benediktinskog samostana u Clunyu Petra Časnog (1092./1094. – 1156.), njemu i još trojici autora bio je povjeren rad na prijevodu *Kurana*.¹⁰¹ Autor je djela *O bitima* (*De esentiis*, 1143.); radi se o izvornoj sintezi arapskog aristotelizma i platonizma filozofske škole u Chartresu.¹⁰² Hermanov prijevod Abu Ma'shareva *Uvoda u astronomiju* tiskan je 1489. godine u Veneciji naslovljen kao *Introductiorium in astronomiam (Latine interpretatus est Hermannus Dalmata i. e. Herman Dalmatin)*.¹⁰³ Abu Ma'shar je astrologiju tumačio u okviru Aristotelove filozofije prirode pa je ovaj Hermanov prijevod još po svom nastanku u 12. stoljeću bio važan jer je upoznao kršćanski Zapad s Aristotelovom filozofijom prirode o kojoj se do tada znalo vrlo malo.¹⁰⁴

Ivan Stojković (1392./1395.-1443.). Dubrovčanin, dominikanac. Bio je profesor na Pariškom sveučilištu, a 1421. godine izabran je za ambasadora Sveučilišta kod cara Sigismunda i pape Martina V. (1368.-1431.) da u skladu s dekretom *Frequens* iz Konstanza (1417.) pripremi saziv općeg crkvenog sabora.¹⁰⁵ Na sinodi u Paviji-Sieni i Baselu (1431.-1439.) zalaže se za bolje odnose Zapadne i Istočne crkve u uvjerenju da će se ujedinjena Europa bolje suprotstaviti turskim nadiranjima.¹⁰⁶ Svečanim govorom otvorio je opći sabor u Baselu 1431. godine. Godine 1435. putuje u Carigrad na pregovore oko crkvene unije s patrijarhom Josifom II. i carom Ivanom VIII. Paleologom.¹⁰⁷ Kao teolog, učenjak i govornik bio je izuzetno cijenjen od svojih suvremenika; iza sebe ostavio je mnoge spise među ostalima i prvu biblijsku hermeneutiku (grč. *ἐρμηνευτική τέχνη* – umijeće tumačenja).¹⁰⁸ Jurić ga spominje u popisu hrvatskih inkunabula jer je u jednoj inkunabuli otisnut tekst čiji je autor Stojković. U djelo Conradusa de Alemania *Concordantiae Bibliorum* iz 1496. godine uvršten

¹⁰⁰ Kutleša 2001, 15.

¹⁰¹ Usp. Kutleša 2001, 15-16.

¹⁰² Kutleša 2001, 15.

¹⁰³ Jurić 2000 (II), 508.

¹⁰⁴ Kutleša 2001, 27-28.

¹⁰⁵ Šanjek 1990, 273-274.

¹⁰⁶ Isto, 274-276.

¹⁰⁷ Isto, 281.

¹⁰⁸ Vidi više: Šanjek 1990, 278-279.

je spis *Concordantiae partium indeclinabilium* pod imenom Johannes de Segovia koji je u biti samo priređivač, a građu je inače skupio Ivan Stojković.¹⁰⁹

Jakov Bunić (1469.-1534.). Dubrovački latinistički pjesnik. Bavio se trgovinom pa je stoga mnogo boravio po Europi i Istoku. Dubrovačka Republika povjeravala mu je mnoge diplomatske funkcije (1513. bio je na čelu dubrovačkog poslanstva novoizabranom papi Leonu X.), bio je knez Šipana i Stona, pet puta knez Republike i jednu godinu član Maloga vijeća.¹¹⁰ Za života tiskao je dva djela *De raptu Cerebri* i *De vita et gestis Christi* (1526.). *De raptu Cerebri* (*Otmica Kerberova*) njegov je mladenački ep u 3 pjevanja u kojem opisuje silazak Herkulov u podzemni svijet da bi Euristeju doveo psa Kerbera. Jurić kao godinu tiskanja navodi otpr. 1490. (Rim),¹¹¹ dok se u starijoj literaturi kao godina tiskanja navodi razdoblje između 1490. i 1500. godine.¹¹²

Jakov Dragač (1451.-1499.). Trogirani, završio je studij rimskoga i kanonskoga prava u Padovi, gdje je onda nekoliko godina predavao civilno pravo.¹¹³ Zatim se vraća u domovinu i ulazi u svećenički stalež; prvo postaje kanonik u Trogiru, a zatim kanonik i vikar u Šibeniku. Godine 1492. postaje generalni vikar nadbiskupije Arles u Francuskoj, nedugo zatim odlazi u Rim gdje postaje osoba od povjerenja papi Aleksandru VI., a zatim i tajnik njegovu sinu Cesaru Borgiji (1475.-1507.).¹¹⁴ Godine 1494. imenovan je sucem sudišta Sacra rota. Njegova inkunabula je zapravo proglas na jednom listu kao i inkunabule Andrije Jamometića i Luke Tolentića. Tiskopis *Citatio contra senatum et incolas Colonienses ratione denarii cerevisialis emanata* (*Pozivnica pred sud*) (poslije 8. IX. 1497.) inkunabula je koju je Dragač tiskao u Kölnu, gdje je došao 1497. godine kao papin izaslanik da uredi pitanje nekih crkvenih davanja.¹¹⁵

Jeronim Capiduro (15. stoljeće). O životu ovoga Porečanina ne zna se gotovo ništa. Jurić ga spominje kao autora komentara u komentiranom izdanju Ciceronove (u novije vrijeme se preispituje autorstvo) *Rhetorica ad Herennium* tiskane u Veneciji 31. VIII. 1490. godine.¹¹⁶

Juraj Dragišić (1445.-1520.). Franjevac iz Srebrenice u Bosni. Hrvatski filozof i teolog. Za života bio je učitelj sinovima Frederika Montefeltra u Urbinu, ravnatelj samostana

¹⁰⁹ Jurić 2000 (II), 499, 509.

¹¹⁰ Vratović 1969, 457.

¹¹¹ Jurić 2000 (II), 508.

¹¹² Vratović 1969, 457.

¹¹³ Dragač, Jakov, natuknica. // <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=56060> (08. 07. 2019.).

¹¹⁴ Isto.

¹¹⁵ Jurić 1980, 1113-1114. Jurić 1984 (I), 86.

¹¹⁶ Jurić 1984 (I), 85. Jurić 2000 (II), 508.

Svetoga križa u Firenzi, gdje je primljen u plemićku obitelj Salviati (to će prezime nositi do kraja života), učitelj sinova Lorenza de' Medicija (Giovanni će kasnije postati papa Leon X.), provincijal franjevačke provincije Toscanne, profesor filozofije i teologije, vikar dubrovačke nadbiskupije (1496.), ravnatelj franjevačkog visokog učilišta u Rimu, a 1512. godine imenovan je biskupom od Nazareta (što je posebna čast) i kao takav sudjelovao je na lateranskom koncilu u razdoblju od 1512. do 1517. godine.¹¹⁷ Tiskao je dvadesetak djela, a još ih je desetak ostalo u rukopisu. Od tih dvadeset, pet ih je tiskano do 1500. godine. Svoj najznačajniji spis *De natura coelestium spirituum quos angelos vocamus* ili *De natura angelica (O anđeoskoj naravi)* pripremio je za tisak za vrijeme svog boravka u Dubrovniku gdje se sklonio u vrijeme bune protiv Medičejaca. U djelu raspravlja pitanje postojanja anđela, njihova broja, načina njihova djelovanja posebice u vezi s čovjekom itd.¹¹⁸ Jurić nabroja pet njegovih djela koja su tiskana kao inkunabule: *Dialectica nova*, Firenza, 1488./89. godine, *Mirabilia LXXVII in opusculo Nicolai De marabilibus*, Firenza, 1489. godine, *Propheticae solutiones*, Firenza, 1497. godine, *De natura angelica*, Firenza, 1499. godine, *Oratio funebris pro Junio Georgio habita*, Firenza (?), nakon 17. II. 1499.-1500. godine.¹¹⁹ Digitalizirana inačica djela *De natura angelica* dostupna je na portalu *Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu*.¹²⁰

Juraj Šižgorić (oko 1445.-1509.). Jedan od najznačajnijih šibenskih humanista. Studirao je pravo u Padovi i postigao doktorsku čast, bio je član šibenskoga kaptola i vikar dvojice šibenskih biskupa, Luke Tolentića i Francesca Quirinija.¹²¹ Za života je objavio samo jedno djelo *Elegiarum et carminum libri tres (Tri knjige elegija i lirskih pjesama)* u Veneciji 1477. godine. To je djelo najstarija hrvatska pjesnička inkunabula. U pjesmama obrađuje tipične humanističke teme iz antike, ali i njemu suvremene teme.¹²² U rukopisu je ostalo njegovo djelo *De situ Illyriae et civitate Sibenici (O smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku)*, u kojem opisuje šibenski kraj te zbirka od 16 pjesama.¹²³ U svojem djelu tiskao je, kako je tada bio običaj, i nekoliko njemu upućenih pisama. Stoga je u njegovoj inkunabuli otisnuto i pismo mladoga Marka Marulića (oca hrvatske književnosti) pjesniku Jurju Šižgoriću.¹²⁴

¹¹⁷ Banić-Pajnić 2001, 47-50.

¹¹⁸ Isto, 63-64.

¹¹⁹ Jurić 2000 (II), 508-510.

¹²⁰ Mrežna adresa za pristup digitalnoj jedinici građe: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10591> (29. 06. 2019.).

¹²¹ Gortan 1969, 117.

¹²² Isto.

¹²³ Isto, 117-118.

¹²⁴ Marulićevo pismo Šižgoriću prevedeno s latinskoga vidi u: *Hrvatski latinisti I*. Prir. Veljko Gortan i Vladimir Vratović, Zagreb: Matica hrvatska – Zora, 1969, 234, 236.

Karlo Pucić (1458. ili 1461.-1522.). Dubrovački pjesnik podrijetlom iz ugledne vlastelinske obitelji. O njegovu životu ne zna se mnogo, ali zna se da je 1511. godine bio knez u Slanom. Tiskao je zbirku pjesama *Elegiarum libellus de laudibus Gnesae puellae* (*Knjižica elegija o pohvalama djevojke Agneze*), vjerojatno u Veneciji oko 1499. godine.¹²⁵ U zbirci su tiskane četiri pjesme posve u tradiciji rimskih elegičara (ali i petrarkizma) te spadaju u bolja ostvarenja humanističke latinske poezije u svijetu.¹²⁶ Digitalizirana inačica djela *Elegiarum libellus de laudibus Gnesae puellae* dostupna je na portalu *Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu*.¹²⁷

Koriolan Cipiko (1425.-1493.). Studij građanskog i crkvenog prava završio je u Padovi. Nakon toga vraća se u Trogir gdje stupa u komunalnu službu, a kao poznati govornik više puta predstavlja Trogirsku komunu u Senatu u Mlecima.¹²⁸ Od kralja Matijaša Korvina 1468. godine ishodio je privilegij da mu ne mogu suditi baruni Ugarskoga Kraljevstva. Godine 1470.-1474. sudjeluje u Mletačkom pohodu na Levant kao zapovjednik Galije. Sagradio je Kaštel, danas Kaštel Stari u trogirskom Velom polju i dobio pridjevak Veliki.¹²⁹ Neki njegovi potomci nazivali su se Koriolanovići.¹³⁰ O mletačkoj bitci u kojoj je sudjelovao napisao je djelo *Petri Mocenici imperatoris gesta* koje je tiskano u Veneciji 1477. godine. U knjizi sasvim objektivno opisuje vojni pohod te u pripovijedanje često upleće kulturno-povijesne podatke o gradovima i lokalitetima.¹³¹ Spominjući hrvatske mornare, u djelu donosi najstariju vijest o hrvatskim narodnim pjesmama.

Luka Tolentić (1428.-1491.). Rodom Korčulanin, bio je diplomat i šibenski biskup. Sjedio je na biskupskoj stolici za vrijeme gradnje šibenske katedrale sv. Jakova te je za njegova biskupovanja završen najveći dio, kako je istaknuto na njegovu grobu. Kao papin *referendarius* tiskao je poziv *Litterae indulgentiarum* u vezi s najavljenom jubilarnom godinom čak trinaest puta (1478. (2 puta), 1479., 1480. (10 puta)) i to u zemljama Sjeverne Europe.¹³²

Martin Nimira (2. pol. 15. stoljeća). Latinski pisac i propovjednik. Potomak je stare rapske plemićke obitelji, a bio je rapski kanonik i arhiđakon. Za tisak je priredio Aristotelovu *Politiku* u latinskom prijevodu Leonarda Aretina s komentarom Tome Akvinskoga (tiskano

¹²⁵ Vratović 1969, 355. Jurić 2000 (II), 510.

¹²⁶ Usp. Vratović 1969, 355.

¹²⁷ Mrežna adresa za pristup digitalnoj jedinici građe: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10602> (29. 06. 2019.).

¹²⁸ Franičević 1983, 288.

¹²⁹ Cipiko, Koriolan, natuknica, 2000, 133.

¹³⁰ Isto.

¹³¹ Isto.

¹³² Jurić 1984 (I), 84. Jurić 2000 (II), 505-506.

1492. i 1500.).¹³³ U tim izdanjima otisnuto je njegovo pismo Ludoviku Valenciji iz Ferrare i posvetni epigram čitateljima.¹³⁴ Njegovo samostalno tiskano djelo je *Sermo de passione Domini (Propovijed o mucij Gospodnjoj)* tiskano 1494. godine u Rimu. Radi se o kraćoj korizmenoj propovijedi koju je održao u nazočnosti pape Aleksandra VI.¹³⁵ To je djelo Marko Marulić imao u svojoj biblioteci.¹³⁶

Matej Bošnjak (Mastilić) (oko 1430.-1525.). Franjevac trećoredac glagoljaš te jedan od utemeljitelja i organizatora te zajednice u crkveno pravnom smislu.¹³⁷ Osnovao je niz samostana (posebice po kvarnerskim otocima) te je više puta bio provincijal.¹³⁸ Godine 1492. sudjelovao je na kapitulu (Školjić kod Zadra) na kojem su donesene *Konstitucije* franjevac trećoredaca.¹³⁹ Vodio je brigu i nadzor nad ženskim ogrankom samostanskih trećoredaca u Dalmaciji te je u razdoblju od 1475. do 1510. od strane tri franjevačka generala bio imenovan njihovim osobnim povjerenikom za trećorece u Dalmaciji i Istri.¹⁴⁰ Poznat je kao izdavač zasad neotkrivene, ali zapisom potvrđene inkunabule. Riječ je o djelu *Ispovid ku e vsaki krstjanin držan imiti i umiti i naučiti*, 1492. godine. Djelo je poznato po zapisu u *Tkonskom zborniku* u kojem je prepisan čitav kolofon pa se saznaje da je djelo tiskao Palegrinus Pasyualibus de Bononiensis u Veneciji i da je tisak završen 16. VII. 1492. godine.¹⁴¹

Nikola Modruški (oko 1427.-1480.). Autor je prve poznate tiskom objavljenje knjige hrvatskoga autora. Godine 1457. zaređen je za svećenika, a iste je godine imenovan za senjskog biskupa.¹⁴² Kao papinski izaslanik, 1460. godine boravi u Bosni na dvoru kralja Stjepana Tomaševića da pruži pomoć u borbi protiv Turaka.¹⁴³ Već sljedeće, 1461. godine postaje biskup Modruške biskupije i od tada još češće sudjeluje u diplomatskim misijama (ovaj put i kod kralja Matijaša Korvina) posredujući u stvarima koje se tiču obrane od Turaka.¹⁴⁴ Početkom 1464. godine odlazi u Italiju, gdje je ostao do kraja života i ističe se kao govornik, diplomat, upravnik u raznim gradovima, učen pisac i branitelj glagoljice.¹⁴⁵ Njegov nadgrobni govor za kardinala Pietra Riarija, nećaka pape Siksta IV. (*Oratio in funere reverendissimi domini d. Petri cardinalis Sancti Sixti*) prva je tiskana knjiga hrvatskoga

¹³³ Nimira, Martin, natuknica, 2000, 533.

¹³⁴ Isto.

¹³⁵ Isto.

¹³⁶ Franičević 1983, 333.

¹³⁷ Runje 1985, 108.

¹³⁸ Isto, 108-109.

¹³⁹ Isto.

¹⁴⁰ Isto.

¹⁴¹ Bošnjak 1970, 65, 161.

¹⁴² Hrkać 1976, 146.

¹⁴³ Isto.

¹⁴⁴ Isto, 146-147.

¹⁴⁵ Isto, 147-148.

autora (dakle prva hrvatska tiskana knjiga). Govor je već u ono vrijeme smatran vrhuncem govorničkog umijeća pa to objašnjava činjenicu da je do 1500. godine tiskan sedam puta, uvijek pod istim naslovom. Najnoviju razradu povijesti tiska ovoga djela donosi Neven Jovanović; navodi da je djelo tiskano tri puta 1474. godine, jedan put 1476. godine te tri puta 1482. godine.¹⁴⁶ Dakle, sva su izdanja inkunabule, a osim tiskanih izdanja poznato je još sedam rukopisnih prijepisa. Osim više puta tiskanoga *Govora*, Nikola je iza sebe ostavio i više rukopisnih spisa (teoloških, povijesnih, filozofskih). Digitalizirana inačica najmlađeg izdanja djela *Oratio in funere reverendissimi domini d. Petri cardinalis Sancti Sixti* dostupna je na portalu *Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu*.¹⁴⁷

Nikola Stalić Zuban (15./16. stoljeće). Trogirani, svoju je raspravu tiskao za vrijeme studija u Italiji te ju posvetio opatu Jeronimu iz Trevisa.¹⁴⁸ Njegovo je djelo *Paradoxa. Epistola ad Michaelem patrem suum* tiskano u Veneciji 1500. godine.¹⁴⁹ Radi se o kraćem filozofsko-moralističkom djelu koje Jurić ocjenjuje kao tipičan primjer početničkog studentskog rada, pisanog po utvrđenoj šabloni.¹⁵⁰ Djelo je sastavljeno na temelju predavanja Stalićevih profesora i Ciceronovih filozofskih spisa.¹⁵¹ Sadrži i dvije poslanice, jednu Nikola upućuje svom ocu Mihovilu, a drugu njegov otac Mihovil, sinu Nikoli.

Petar Pavao Vergerije, stariji (1370.-1444.).¹⁵² Humanist, pedagog i crkvenopolitički pisac rođen u Kopru. Studirao je u Padovi, Firenci i Bolonji, a zatim predavao logiku u Padovi.¹⁵³ Nakon toga odlazi u Rim gdje radi u službi Rimske kurije za papu Inocenta VII. (oko 1336.-1406.) i Grgura XII. (oko 1325.-1417.). Godine 1418. odlazi kao *poeta laureatus* u Budim na dvor kralja Sigismunda gdje obnaša visoke funkcije. Ondje stvara prvi humanistički krug koji će utjecati na Ivana Viteza od Sredne (oko 1405.-1472.).¹⁵⁴ Objavljeni su mnogi njegovi spisi, ali najutjecajniji je *De ingenuis moribus ac liberalibus studiis (O plemenitu vladanju i slobodnim studijima)*. Djelo je nastalo 1402. godine te je *najutjecajniji pedagoški traktat u cjelokupnome renesansnom razdoblju*.¹⁵⁵ Spis predstavlja ideju o *liberalnom studiju slobodnoga čovjeka* usmjeravanjem prema ljudskim vrijednostima

¹⁴⁶ Vidi više: Jovanović 2018, 123-143. Napomena: U starijoj literaturi posljednja dva izdanja iz 1482. godine datiraju se 1484. godinom.

¹⁴⁷ Mrežna adresa za pristup digitalnoj jedinici građe: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10598> (30. 06. 2019.).

¹⁴⁸ Jurić 1974, 37-38.

¹⁴⁹ Jurić 2000 (II), 510.

¹⁵⁰ Jurić 1974, 37, 39.

¹⁵¹ Isto, 39.

¹⁵² Ovdje se spominje jer se na nekim mjestima navodi kao hrvatski autor, vidi poglavlje 4. 2. *Inkunabule Petra Pavla Vergerija starijega* ovoga rada.

¹⁵³ Vergerije, Petar Pavao st., natuknica, 2000, 752.

¹⁵⁴ Franičević 1983, 332.

¹⁵⁵ Vergerije, Petar Pavao st., natuknica, 2000, 752.

i prema mislima potvrđenim djelom, piše Franičević.¹⁵⁶ Djelo je u ovom kontekstu posebno zanimljivo jer i leksikoni i enciklopedije spominju 30-ak izdanja ovoga djela koja su inkunabule (jedan se primjerak iz 1497. godine čuva i u NSK, RI-8°-86), međutim Jurić spominje samo jedno izdanje u popisu hrvatskih inkunabula (2000.) i to ono koje je tiskao Dobrić Dobričević (Brixiae, 1485.).¹⁵⁷ To izdanje spominje kao tiskovinu Dobričevićevu, a ne spominje ga kod popisa inkunabula hrvatskih autora.¹⁵⁸ Ovaj Jurićev postupak nije slučajna, a problematika je objašnjena u poglavlju 4. 2. *Inkunabule Petra Pavla Vergerija starijega* ovoga rada.

Šimun Hvaranin (15. stoljeće). Manje poznati književnik s otoka Hvara. Ne spominju ga ni njegovi suvremenici Hvarani, ni kasniji hrvatski kulturni historičari i bibliografi.¹⁵⁹ Bio je svećenik, vjerojatno svjetovni te upravitelj crkve sv. Marije u mjestu Murrelo u blizini Padove.¹⁶⁰ Tiskana djela Šimuna Hvaranina pisana su na latinskom (1) i talijanskom jeziku (3). Radi se o teološkim raspravama (o krštenju Duha Svetoga, o Očenašu, o simoniji) u kojima ne pokazuje mnogo originalnosti.¹⁶¹ Jurić nabroja sljedeća Šimunova tiskana djela: *De baptissimo sancti Spiritus et eius virtute*, Venecija 1477. godine, *Esposizione dell'Orazione domenicale*, Padova 1483. godine, *Esposizione della simonia*, Venecija 1486. godine, *Specchio della salute o sia Trattato del Battesimo*, Venecija 1486. godine.¹⁶² Digitalizirana inačica djela *De baptismo Sancti Spiritus et eius virtute* dostupna je na portalu *Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu*.¹⁶³

Šimun Paskvalić (15. stoljeće). O njemu je u kontekstu inkunabula pisao Jurić. Zapisuje da je Paskvalić bio aktivan u Bologni, da je poznato da je bio prijatelj s istaknutim bolonjskim izdavačem Filipom Beroaldom (1453.-1505.) te da Kukuljević Sakcinski za njega misli da je tiskar i pogrešno piše da je bio rodnom Kotoranin jer sam za sebe kaže da je Zadranić.¹⁶⁴ Za tisak je priredio četiri djela (sva tiskana u Bologni): *Somnia Danielis* (tal.), 1487. godine i 1491. godine, *Svetonijev Vitae Caesarum*, 1488. godine, *Auctoritates seu Propositiones universales Aristotelis et aliorum philosophorum*, 1488. godine.¹⁶⁵

¹⁵⁶ Franičević 1983, 333.

¹⁵⁷ Jurić 2000 (II), 519.

¹⁵⁸ Laktacijevo djelo koje su tiskali Paltašić i Dobričević zajedno spominje u popisu i kod jednog i kod drugog tiskara (Jurić 2000 (II), 511, 517).

¹⁵⁹ Jurić 2000 (V), 174-175.

¹⁶⁰ Jurić 1969, 65.

¹⁶¹ Isto, 65-66.

¹⁶² Jurić 2000 (II), 505, 507.

¹⁶³ Mrežna adresa za pristup digitalnoj jedinici građe: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=linked&c2o=99622> (28. 06. 2019.).

¹⁶⁴ Jurić 1984 (I), 85.

¹⁶⁵ Isto. Jurić 2000 (II), 507-509.

3.3. Inkunabule hrvatskih tiskara

U ovu skupinu ubrojene su inkunabule koje su tiskali hrvatski tiskari u inozemstvu te inkunabule nastale u tiskarama koje su djelovale na hrvatskom tlu. Tiskari koji su djelovali u inozemstvu i tiskare koje su djelovale na hrvatskom tlu predstavljeni su u zasebnim nizovima.

3.3.1. Hrvatski tiskari koji su tiskali inkunabule u inozemstvu

U prvim desetljećima od izuma tiska, u Italiji i Francuskoj djelovali su i hrvatski tiskari. Kvaliteta njihovih izdanja pozitivno je ocijenjena, a osim kao tiskari javljaju se i kao nakladnici (Andrija Paltašić, Dobrić Dobričević). U literaturi, spominju se tri naša tiskara koji djeluju u to doba: Andrija Paltašić, Dobrić Dobričević i Grgur Senjanin.

Osim njih Badalić spominje Koproanina Bartola Pelušića (15.–16. stoljeće) koji je u Veneciji u suradnji s trojicom venecijanskih tiskara toga doba 1498. godine tiskao tri knjige.¹⁶⁶ Bratulić i Damjanović spominju uz Pelušića i Istranina Gabrijela Brašića (ili Bračića) koji se neuspješno okušao u Veneciji.¹⁶⁷ Jurić spominje da je bavljenje tiskarskim obrtom zabilježeno i za Šimuna Paskvalića Zadrana.¹⁶⁸ Njega spominje i Kukuljević Sakcinski uz Šimuna Kotoranina kojega spominje Appendini, ali napominje da on sam nije uspio pronaći njihove tiskovine.¹⁶⁹

Andrija Paltašić (Andrija Jakovljević Kotoranin) (oko 1440.-početak 16. stoljeća). Djelovao je u Veneciji te je od 1476./1477. godine do 1499. godine tiskao 47 knjiga.¹⁷⁰ Budući da je rodom bio iz Kotora česti su mu nadimci bili Catharensis, de Cattaro i sl.¹⁷¹ Tiskara mu se prvo nalazila u samostanu *Beretin covento*, a pri kraju njegova rada u samom središtu Venecije *apud sanctam Mariam Formosam*, piše Jurić.¹⁷² Svoja izdanja tiskao je i izdavao sam, izuzev tri naslova. Laktacijeva djela izdaje 1478. godine u suradnji s Dobrićem Dobričevićem (Dobričeviću je ovo debitantsko djelo u tiskarskom poslu), Galovo djelo *Doctrinale* izdaje 1483. godine u suradnji s Giovannijem de Leodio, dok mu je Octavianus Scotus nakladnik za Marchesinusovu knjigu *Mammotrectus* koju je tiskao 1482. godine.¹⁷³ Tiskao je uglavnom profana djela: djela staroklasičnih pisaca, pravna, lingvistična i povijesna djela, tekstove suvremenih humanista te neka teološka djela. Dao je (isto kao i Dobričević)

¹⁶⁶ Badalić 1952, 22.

¹⁶⁷ Bratulić, Damjanović 2005, 172. Vidi više u potpoglavlju 4. 3. ovoga rada.

¹⁶⁸ Jurić 2000 (II), 504.

¹⁶⁹ Kukuljević Sakcinski 1851, 126.

¹⁷⁰ Jurić 2000 (II), 510-514.

¹⁷¹ Jurić 2000 (II), 501.

¹⁷² Isto.

¹⁷³ Badalić 1952, 18.

određeni doprinos i glazbenom tiskarstvu.¹⁷⁴ U svojem radu upotrebljavao je više od 20 tipova slova te su njegova izdanja bila cijenjena upravo zbog lijepih i čitkih slova te ukupnog estetskog dojma.¹⁷⁵ Knjige izašle iz njegove tiskare spadaju među najbolja venecijanska izdanja toga vremena.

Dobrić Dobričević (Boninus de Boninis) (1457./58.-1528.). Paltašića je svojim uspjehom u tiskarskom poslu nadmašio Dobričević. Od 1478. godine do 1500. godine tiskao 64 knjige.¹⁷⁶ Rođen je na Lastovu koje u to vrijeme spada pod Dubrovačku Republiku. Karijeru započinje spomenutom suradnjom s Paltašićem 1478. godine, nakon čega odlazi u Padovu. Ondje se pridružuje tipografskom društvu Petra Maufera koje je u razdoblju od 1479. godine do 1482. godine objavilo 9 inkunabula pod imenom Petra Maufera, odnosno Petra Maufera i suradnika (dva su izdanja bez oznake).¹⁷⁷ Društvo je djelovalo do 1483. godine, ali nije poznato ako je Dobričević do kraja bio član.¹⁷⁸ Kao samostalni tiskar počinje djelovati 1481. godine u Veroni gdje tiska Blondusa Flaviusa. Svoju tiskarsku djelatnost zatim seli u Bresciu (1483.). Ondje je tiskao djela antičkih autora, humanističke spise te djela starijih autora (Danteovu *Božanstvenu komediju*). Zbog financijskih problema 1491. godine odlazi u Lyon gdje djeluje kao plaćeni povjerenik Venecije, ali da bi prikrio svoju djelatnost otvara knjižaru te se bavi nakladništvom.¹⁷⁹ Sa svojim tiskarskim i nakladničkim djelovanjem prestaje 1503. godine kad se zaređio za svećenika, ali i dalje ostaje u službi Venecije. Ipak, suvremeni dokumenti pokazuju da se prodajom knjiga bavio do kraja života, piše Jurić.¹⁸⁰ Mletačka vlada cijenila je njegove sposobnosti pa mu je povjerila nekoliko delikatnih misija, a kao nagradu za vjernu službu osigurana mu je pozicija dekana stolne crkve u Trevisu 1515. godine.

Dobričević je posjedovao široko humanističko obrazovanje, piše A. Stipčević, *pa je za knjige što ih je tiskao, pisao predgovore i pogovore, redigirao tekstove i pripremao ih za tisak*.¹⁸¹ Osim kao tiskar nastupao je i kao nakladnik, ne samo svojih tiskovina već su za njega kao nakladnika knjige tiskali i neki venecijanski i lyonski tiskari.¹⁸² Grafička strana njegovih tiskovina pozitivno je ocijenjena.¹⁸³ Kod svojih tiskopisa koristio je 9 različitih

¹⁷⁴ Vidi više: Stipčević, E. 2005, 50-58.

¹⁷⁵ Jurić 2000 (II), 501-502.

¹⁷⁶ Isto, 517-523.

¹⁷⁷ Vidi više: Jurić 2000 (I), 50-59.

¹⁷⁸ Jurić 2000 (II), 502.

¹⁷⁹ Isto, 502. Pelc, 236, 239.

¹⁸⁰ Jurić 2000 (II), 502.

¹⁸¹ Stipčević, A. 2006, 362.

¹⁸² Badalić 1952, 21.

¹⁸³ Isto.

tipova slova.¹⁸⁴ Mnoge je svoje knjige opremao drvoreznim ilustracijama, inicijalima i ukrasnim bordurama.¹⁸⁵ Koristio je vlastiti tiskarski znak, grafički spoj kugle i vage sa slovima B. B. (Boninus de Boninis) koji prvi put koristi 1487. godine u posebno vrijednom njegovu izdanju Danteove *Božanstvene komedije*. Svojim se ilustriranim izdanjima (Ezop, Dante, itd.) uvrstio među najpoznatije europske tiskare toga doba.

Grgur Senjanin (Gregorius Dalmatinus) (15.–16. stoljeće). Badalić u svojoj knjizi *Inkunabule u Narodnoj Republici Hrvatskoj* (1952.) piše o Grguru Dalmatincu.¹⁸⁶ Bilježi sljedeće: *Nije on, kako se čini, uopće radio samostalno, već samo kao suradnik: s Jakovom Britancem (...) surađivao je naš Grgur (primo loco) pri tiskanju djela Alberta Velikoga: „Compendium theologiae veritatis“ (Venecija 1483.).*¹⁸⁷ Tog istog Grgura Dalmatinca poistovjećuju s Grgurom Senjaninom koji je kasnije radio u glagoljskoj tiskari u Senju i tiskao *Naručnik plebanušev* (1507.), *Transit sv. Jerolima* (1508.), *Mirakule D(ě)ve Marije* (1508.) i *Korizmenjak* (1508.). O njemu je dakle pisao i Kukuljević Sakcinski (kao i o Paltašiću i Dobričeviću) u svom radu *Tiskari jugoslavenski XV. i XVI. veka* (1851.), gdje bilježi da je u Senj došao iz Mletaka upravo da bi pomogao oko tiska u glagoljskoj tiskari.¹⁸⁸ U *Hrvatskom biografskom leksikonu* (2002.) uz njega se još bilježi da je u Mlecima bio poznat kao vrstan majstor (jedan venecijanski tiskar hvali se da je izučio zanat kod vrsnih majstora među kojima spominje i Grgura Dalmatinca) te da se pokazalo neispravnim poistovjećivati ga s Grgurom Kraljićem (knjigovežom) iz Senja što se nekad radilo.¹⁸⁹ Odgovor na pitanje gdje se nalazio između 1483. godine i 1507. godine zasad je nepoznat. Zanimljivo, Jurić uz njega bilježi i sljedeće: *S obzirom na njegovu hvaljenu visoku stručnost i dobro poznavanje glagoljice, neki istraživači hrvatske inkunabulistike nagađaju da bi on mogao biti anonimni izrađivač 'editio princepsa' Misala iz 1483. godine.*¹⁹⁰

3.3.2. Tiskare na hrvatskom tlu u kojima su tiskane inkunabule

Tiskarska djelatnost hrvatskoga naroda očitovala se vrlo rano i na hrvatskom tlu. Dok su neki svoje tiskarsko umijeće uvježbali i prakticirali u inozemstvu, našli su se i oni koji su se u novoj *crnoj umjetnosti* okušali u domovini. Poznate su dvije tiskare koje su tiskale

¹⁸⁴ Jurić 2000 (II), 502.

¹⁸⁵ Isto. Pelc, 239.

¹⁸⁶ Badalić 1952, 22.

¹⁸⁷ Isto.

¹⁸⁸ Kukuljević Sakcinski 1851, 129.

¹⁸⁹ Grgur Senjanin, natuknica, 2002, 194.

¹⁹⁰ Jurić 2000 (II), 504.

inkunabule locirane na hrvatskom prostoru, a to su ona kosinjska i senjska (iako za kosinjsku ne postoje čvrsti dokazi da je tiskala inkunabule).

Kosinjska tiskara. Prema mišljenjima nekih istraživača kosinjska je tiskara bila prva hrvatska tiskara i prva tiskara na slavenskom jugu. Tiskaru potvrđuje zapis senjskoga biskupa Sebastijana Glavinića (prije 18. 1. 1632.-1697.), sastavljen prilikom posjeta Lici nakon odlaska Turaka, u spisu *Brevis et compendiosa duorum Comitatum Regni Croatiae Licae et Corbaviae descriptio* (*Kratak i sažet opis Like i Krbave, dviju županija Kraljevine Hrvatske*) (1696.). Biskup je ovako opisao Kosinj: *Odavle, kada se pređu brda i šume i kada se spustimo u nizine, stiže se u Kosinj. Grad se nalazi na uzvisini, a preostale su samo ruševine. Bogat je vodom i izvori mu ne presušuju. Da je mjesto bilo slavno i nadaleko poznato za kršćane koji su ovdje boravili u prijašnja vremena, dokaz su tiskani hrvatski brevijari, gdje se može čitati na kraju ovdje tiskanih primjeraka kojima se sada služe glagoljaši kod moljenja brevijara.*¹⁹¹

Zasad nije pronađena nijedna knjiga koja bi u kolofonu potvrđivala Kosinj kao mjesto tiska, ali zbog navedenoga Glavinićeva zapisa ponekad se smatra da je u Kosinju tiskan *Brevijar po zakonu rimskoga dvora* iz 1491. godine.¹⁹² To je najstariji glagoljicom tiskani časoslov.¹⁹³ Tiskan je dvostupčano, slova su crna i crvena. Sačuvan je samo jedan (nepotpun) primjerak ovoga *Brevijara* i čuva se u Veneciji u knjižnici Biblioteca Marciana. Faksimilni pretisak naslovljen *Brevijar po zakonu rimskoga dvora* objavila je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti 1991. godine. *Brevijar* je inače druga tiskana glagoljska knjiga.

Na gore navedenom Glavinićevu zapisu Z. Kulundžić osniva i svoju tvrdnju da je prvotisak *Misal po zakonu rimskoga dvora* (1483.) tiskan u kosinjskoj tiskari, što ne podupiru nikakvi vjerodostojni dokumenti, a tomu se protivi i analiza grafičkih elemenata.¹⁹⁴

Senjska tiskara. Prva tiskara za koju se pouzdano zna da je djelovala na hrvatskom tlu.¹⁹⁵ U njoj je u razdoblju od 1494. godine do 1508. godine tiskano 7 knjiga. U kontekstu ovoga rada zanimljive su dvije knjige iz ove tiskare koje su zasigurno tiskane prije kraja 1500. godine; to su *Misal* (1494.) i *Spovid općena* (1496.).

Tiskaru su, piše Nazor, utemeljili *domaći duhovni intelektualci za vlastite potrebe: da u njoj ostvare izdavački program kojim će glagoljaše opskrbiti osnovnim bogoslužnim knjigama, suvremenim crkvenim priručnicima i nabožnim (književnim) djelima, koja se*

¹⁹¹ Prijevod s latinskoga Mladen Bošnjak: Bošnjak 1970, 52 (fusnota).

¹⁹² Novija istraživanja Mile Bogovića unijela su sumnju u ovu pretpostavku (Bratulić, Damjanović 2005, 177).

¹⁹³ Bratulić, Damjanović 2005, 177.

¹⁹⁴ Bošnjak 1970, 52. Nazor 2008, 92.

¹⁹⁵ Nazor 2008, 104.

uvelike tiskom izdaju na europskom kršćanskom Zapadu.¹⁹⁶ Kanonik Blaž Baromić (nakon 1440.-nakon 1505.) za tisak je prvo priredio glagoljski *Brevijal hrvacki*. On je tiskan u dva stupca, crno i crveno te ima dva kolofona, na hrvatskom i latinskom jeziku. Pretpostavlja se da ga je Baromić priredio prema latinskoj inkunabuli brevijara i da je sam prevodio dijelove koje nije našao u starijim glagoljskim predlošcima.¹⁹⁷ Tiskan je u Veneciji kod tiskara Andrija Torresanija 1493. godine. Baromić je nadzirao tiskanje brevijara i korigirao tekst, a iz Venecije se vratio s gotovim *Brevijarom*, tiskarskom prešom, olovnim slovima i ostalom opremom potrebnom za rad tiskare.¹⁹⁸

Prva inkunabula koja je tiskana u Senjskoj tiskari liturgijska je knjiga, *Senjski misal* iz 1494. godine. Sačuvana su tri (nepotpuna) primjerka (Budimpešta, Sankt-Peterburg i Cres) i jedan fragment (Odesa). Drvorez koji se nalazi na fragmentu iz Odese prvi je drvorez u glagoljskoj knjizi.¹⁹⁹ Tiskan je dvostupčano, slova su crna i crvena. U kolofonu je zabilježeno mjesto i vrijeme završetka tiska (Senj, 7. kolovoza 1494.), osobe koje su sudjelovale u tisku (Blaž Baromić, Silvestar Bedričić, 2. pol. 15. stoljeća-prije 11. XI. 1512. godine i Gašpar Turčić, 15./16. stoljeće) te uglednici iz toga vremena (kralj Vladislav Jagelović i papa Aleksandar VI., 1431.-1503.).²⁰⁰ Knjiga je tiskana na glagoljici hrvatskim crkvenoslavenskim jezikom.²⁰¹ Faksimilni pretisak naslovljen *Senjski glagoljski Misal* objavila je HAZU 1994. godine.

Druga inkunabula tiskana u Senjskoj tiskari je *Spovid općena* iz 1496. godine. Radi se o prijevodu popularnoga priručnika *Confessionale generale* Michela Carcana (1427.-1484.), franjevačkoga propovjednika iz 15. stoljeća.²⁰² Djelo je s talijanskoga preveo Jakov Blažilović (15. stoljeće-1513.), senjski plemić, kanonik, a od 1501. godine senjski biskup.²⁰³ Priručnik je trebao služiti svećenicima za obavljanje ispovijedi.²⁰⁴ Mjesto tiskanja nije zabilježeno u kolofonu već se iščitava iz tipografsko-tehničkih značajki.²⁰⁵ U kolofonu je zabilježen tiskar (Blaž Baromić), prevoditelj i datum završetka tiska (25. travnja 1496.). Knjiga je tiskana na glagoljici hrvatskim jezikom (čakavština).²⁰⁶ Faksimilno i kritičko izdanje teksta objavilo je Senjsko muzejsko društvo pod naslovom *Spovid općena: latinička*

¹⁹⁶ Nazor 2014, 212.

¹⁹⁷ Nazor 2008, 93.

¹⁹⁸ Nazor 2014, 212.

¹⁹⁹ Usp. Nazor 2008, 94.

²⁰⁰ Nazor 2008, 94.

²⁰¹ Isto.

²⁰² Isto, 95.

²⁰³ Isto.

²⁰⁴ Nazor 2014, 217.

²⁰⁵ Nazor 2008, 95.

²⁰⁶ Isto.

transkripcija glagoljskog teksta tiskanog god. 1496. u Senju 1979. godine. Jedini zasad poznati primjerak čuva se u Provincijalatu franjevac trećoredaca na Ksaveru (Zagreb). Primjerak je u suradnji s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu digitaliziran te se u cijelosti može pregledati na portalu *Digitalne zbirke Nacionalne i Sveučilišne knjižnice u Zagrebu*.²⁰⁷

Dosta informacija o senjskoj tiskari poznato je iz kolofona (i incipita) njezinih izdanja.²⁰⁸ Tiskara je bila smještena u kući Silvestra Bedričića, arhiđakona i vikara senjske crkve. Prvi tipograf bio je Blaž Baromić, tiskao je dvije poznate inkunabule Senjske tiskare, a kasnije (1507.) dolazi Grgur Senjanin.²⁰⁹ Kao prevoditelji tiskare spominju se Jakov Blažilović, Pero Jakovčić i Silvestar Bedričić. Iz kolofona se saznaju imena još nekih suradnika u tiskari (Tomas Katridarić, Gašpar Turčić, Urban iz Otočca), ali postojalo je još suradnika (s akademskim naslovima magistara i doktora) čija imena nisu spomenuta.²¹⁰ Budući da je vremenski razmak između izdanja *Spovidi općene* (1496.) i *Naručnika plebanuševa* (1507.) 11 godina i zasad nije zasigurno poznato nijedno izdanje tiskare iz toga razdoblja, pretpostavlja se da u to vrijeme nije bila aktivna.

Od grafičke opreme senjska tiskara posjedovala je sljedeće: dva kompleta slova (manja i veća s odgovarajućim dvočlanim i tročlanim ligaturama), manji latinski i glagoljski inicijal od dva retka i četiri velika inicijala, znak za nove naslove i nova poglavlja (tipografski znak²¹¹ i drvorez s Raspećem²¹²).²¹³ Liturgijske knjige tiskane su dvobojno (crno i crveno), a neliturgijske jednobojno (crno). Posebnost senjske grafičke opreme su lomljene ligature. Tehnika se u literaturi naziva *Baromićeva tehnika lomljenih ligatura* ili *Baromićeva tehnika slaganja ligatura*, a predstavlja originalan izum u povijesti tiskarstva; opisan je kao jedinstvena pojava u tiskarstvu inkunabula u Europi i originalni doprinos povijesti tipografije.²¹⁴ Radi se zapravo o znakovima za polovice slova kojima je moguće slagati ligaturne slovne grupe. *Prepolovljeni se dijelovi slova ne dotiču u tisku susjednoga slova, a između njih postoji mali razmak, pa se čini da su ligature lomljene*, piše Nazor.²¹⁵ Pojavljuju se u *Baromićevu brevijaru* (1493.) i *Misalu* (1494.).

²⁰⁷ Mrežna adresa za pristup digitalnoj jedinici građe: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=22256> (23. 06. 2019.).

²⁰⁸ Nazor 2008, 105.

²⁰⁹ O Grguru Senjaninu vidi više u potpoglavlju 3. 3. 1. ovoga rada.

²¹⁰ Nazor 2008, 105.

²¹¹ Tipografski znak Blaža Baromića pojavljuje se samo u izdanju *Spovidi općene*.

²¹² Pojavljuje se u *Misalu* i *Naručniku plebanuševu* (Nazor 2008, 104).

²¹³ Nazor 2008, 104.

²¹⁴ Usp. Nazor 2008, 93, 105.

²¹⁵ Nazor 2008, 105.

4. Uz Jurićev popis hrvatskih inkunabula

„Hrvatske“ inkunabule koje Jurić ne spominje u svojem popisu pronađene su prvenstveno u katalogu NSK i literaturi te potvrđene i dopunjene daljnjim pregledavanjem literature i priručnika u kojima su popisane inkunabule. Treba i ovdje odmah na početku većinu zasluga pripisati Juriću. Naime, veliki broj inkunabula koje će ovdje biti spomenute popisao je upravo on, ali one nisu objavljene u popisu hrvatskih inkunabula objavljenom 2000. godine.²¹⁶ Zašto je to tako biti će problematizirano uz svakoga autora kojega se navodi.

4.1. Inkunabule Franje Nigera

Najveći broj inkunabula koje bi potencijalno trebalo pridodati popisu (ili barem upozoriti na njih) one su kojima je autor Franjo Niger. O njima Jurić piše još 1975. godine u članku *Humanist Franjo Niger*²¹⁷ koji je objavljen u *Senjskom zborniku*, dok je njihov sistematizirani bibliografski opis objavljen kao prilog pretisku istoga članka u zbirci *Iz muzeja hrvatske knjige kao Građa za bibliografiju humanista Franje Nigera*.²¹⁸ Taj popis sadrži i Nigerova izdanja nastala poslije 1500. godine (i rukopise), te su navedena ne samo njegova tiskana djela, nego i tiskana djela drugih autora u kojima su otisnuti njegovi tekstovi. Budući da ih je sistematski popisao Jurić, a naslovi i godine tiskanja doneseni su gore u radu,²¹⁹ popis se neće ponavljati na ovom mjestu.

Vjerojatno je razlog što se njegove inkunabule ne nalaze na Jurićevu popisu jednak onom iz kojega na tom popisu nema inkunabula Petra Pavla Vergerija starijega. Naime, moguće je da se on, kao i Vergerije ne smatra hrvatskim autorom (Vergerije je rođen u Kopru, Niger u Veneciji od oca Hrvata), iako se u *Hrvatskoj enciklopediji* naziva hrvatskim humanistom,²²⁰ zastupljen je u *Leksikonu hrvatskih pisaca*,²²¹ Franičević ga spominje u *Povijesti hrvatske renesansne književnosti* (naš humanist),²²² itd. Budući da se ipak radi o hrvatsko-talijanskom humanistu, a hrvatskim ga potvrđuju navedeni i neki drugi navodi u literaturi (hrvatsko podrijetlo ističe i sam u imenu *Liburnus*)²²³ bilo je shodno na ovom mjestu spomenuti i njegove inkunabule.

²¹⁶ Jurić 2000 (II), 505-523.

²¹⁷ Jurić, Šime. "Humanist Franjo Niger"; *Senjski zbornik* 6, br. 1 (1975): 285-296. // <https://hrcak.srce.hr/136567> (06. 07. 2019.).

²¹⁸ Jurić 2000 (III), 88-103.

²¹⁹ Potpoglavlje 3. 2. ovoga rada.

²²⁰ Niger, Franjo, natuknica. // <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43739> (12. 07. 2019.).

²²¹ Niger, Franjo, natuknica, 2000, 528-529.

²²² Franičević 1983, 320-321.

²²³ Niger, Franjo, natuknica, 2000, 528. Franičević 1983, 321.

4.2. Inkunabule Petra Pavla Vergerija starijega

Kao što je spomenuto, postojeća literatura o Petru Pavlu Vergeriju starijem spominje oko 30-ak njegovih inkunabula. One se u toj istoj literaturi ne navode, već se spominju samo izdanja iz 1470. godine ili 1472. godine. Vergerijeve inkunabule u popisu hrvatskih inkunabula ne spominje ni Jurić u svom popisu hrvatskih inkunabula, izuzev Dobričevićevog izdanja iz 1485. godine koje je navedeno kod tiskara. Napomenuto je također da su neka izdanja Vergerijeve inkunabule (iako ne samostalna već s dodacima) tiskana i prije 1474. godine i prve hrvatske inkunabule Nikole Modruškog. Ta se njegova izdanja ne smatraju prvom tiskanom knjigom hrvatskoga autora budući da je Vergerije rođen u Kopru pa se on ne smatra hrvatskim autorom. Ipak treba napomenuti da u *Hrvatskoj enciklopediji* piše da je hrvatski humanist,²²⁴ spominje se u *Leksikonu hrvatskih pisaca*,²²⁵ spominju ga Franičević, Švelec i Bogišić u *Povijesti hrvatske književnosti: od renesanse do prosvjetiteljstva (Istranin, naš humanist)*,²²⁶ spominje ga Novak u *Povijesti hrvatske književnosti: raspeta domovina (Slaven iz Istre)*,²²⁷ itd.

Budući da ga, kako je prikazano, neki autori dovode u vezu s Hrvatskom, shodno je na ovom mjestu spomenuti i njegove inkunabule. U nastavku je donesen popis Vergerijevih inkunabula napravljen prema dostupnim katalozima i bibliografijama inkunabula, s poveznicama na digitalne reprodukcije primjeraka gdje one postoje. Budući da nije uočen u pregledanoj literaturi popis je napravljen u okviru ovoga rada.²²⁸ Pri izradi popisa kao orijentir je služio *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*, ali zapisi su za ovaj rad posloženi u kronološki redosljed te su sastavljani u konzultaciji s ostalim bibliografijama i katalozima inkunabula koji su navedeni ispod svakog ovdje popisano izdanja.

1. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Leonardus Brunus Aretinus, tr.). Xenophon: De tyrannide (Leonardus Brunus Aretinus, tr.). [Venetiis:] Adam de Ambergau [ca 1470]. 4°
Goff V-128. C 5983. H 15986. Stillwell V114 (ca 1471.). GW M49670. ISTC iv00128000.

²²⁴ Vergerije, Petar Pavao, st., natuknica. // <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64323> (12. 07. 2019.).

²²⁵ Vergerije, Petar Pavao st., natuknica, 2000, 752.

²²⁶ Franičević, Švelec, Bogišić 1974, 99.

²²⁷ Novak 2004, 42-43.

²²⁸ Popis Vergerijevih inkunabula koji je ovdje donesen nije konačan. Svakako je moguće da je neki popis objavljen i prije, ali ovdje nije uočen. Moguće je objavljen i u Sloveniji budući da je Vergerije iz Kopra.

Digitalizirano: Res. Publ. Unit 8. Stuttgart LB http://digital.wlb-stuttgart.de/sammlungen/sammlungsliste/werksansicht/?no_cache=1&tx_dlf%5Bid%5D=1835&tx_dlf%5Bpage%5D=1 (10. 07. 2019.).

2. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus. [Venetiis: Christophorus Valdarfer, ca 1471.] 8° Rom. Goff V-129. Stillwell V115. C 5984 (ca 1470). ISTC iv00129000 (?).

3. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus. [Bologna: Baldassare Azzoguidi, ca 1472]. 4° GW M49619. ISTC iv00131500 (?) (Italy : n.pr., 1475-80).

4. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. [Napulj: Arnaldus de Bruxella, 1472]. 4° GW M49647 (ante 4. VI. 1472.). ISTC iv00129300.

Digitalizirano: Barcelona BCatal <http://mdc.csuc.cat/cdm/compoundobject/collection/incunableBC/id/123044> (10. 07. 2019.).

5. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. [Milan: Philippus de Lavagnia, ca 1474]. 4° GW M49633. ISTC iv00129600.

Digitalizirano: Berlin SB <https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht/?PPN=PPN861248384> (09. 07. 2019.).

6. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus etc. Daran: Georgius Trapezuntius: Compendio ex Prisciano cohaeret. Milan, 1474. 4° GW M49632.

7. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Leonardus Brunus Aretinus: Isagogicon moralis disciplinae. [Louvain]: Johann de Paderborn (Westphalia), [ca 1475]. 4° GW M49630. ISTC iv00131000 (ca 1477-78). Goff V-131. Stillwell V117.

Digitalizirano: Haag KglB (IISTC). Berlin SB <https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht/?PPN=PPN1015697437> (09. 07. 2019.).

8. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Ed: Johannes Calphurnius. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Xenophon: Hiero de tyrannide (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Plutarchus: De liberis educandis (Tr: Guarinus Veronensis). S. Hieronymus: De officiis liberorum erga parentes admonitio. [Padua: Dominicus Siliprandus, ca 1475]. 4° GW M49649 (Padua: Johann Herbort). ISTC iv00130000 (spominje se i Petrus Maufer de Maliferis). Goff V-130.

Digitalizirano: München SB <http://daten.digitale-sammlungen.de/0006/bsb00065293/images/> (10. 07. 2019.).

9. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Xenophon: Hiero de tyrannide (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). [Romae:] Georgius Lauer, [ca 1476] 4°

GW M49661 (1475.). ISTC iv00132000. Goff V-132.

Digitalizirano: Res. Publ. Unit 81. München SB <http://daten.digitale-sammlungen.de/0006/bsb00061731/images/> (10. 07. 2019.).

10. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Milan: Philippus de Lavagnia, 17. IV. 1477. 4°

GW M49634. ISTC iv00132300.

Digitalizirano: Roma BN (IISTC). Erlangen UB http://digital.bib-bvb.de/view/bvbmets/viewer.0.6.4.jsp?folder_id=0&dvs=1562703150862~457&pid=3390077&locale=hr&usePid1=true&usePid2=true (09. 07. 2019.).

11. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Milan: Antonius Zarotus, XXV. kal. ian. [25. I. 1480]. 4°

GW M49641 (8. XII. 1479.). ISTC iv00132600. H 15989.

12. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Barcelona: Pedro Posa et Peter Brun, 3. IX. 1481. 4° Got.

GW M49618. C 5985. ISTC iv00132700.

Digitalizirano: Res. Publ. Unit 55. Toulouse BMun <https://rosalis.bibliotheque.toulouse.fr/cgi-bin/hub?a=d&d=Z-B315556101-INCBARCELONE0101.1.1&e=fr-20--1--txt-----TE--0----> (09. 07. 2019.).

13. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Milan: Antonius Zarotus, pro Johannes de Legnano, 19. XII. 1481. 4°

GW M49642. ISTC iv00133000. Stillwell V119. Goff V-133.

14. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Milan: Alamani [i.e. Leonardus Pachel et Uldericus Scinzenzeler], pro Gaspar Lampugnanus, 15. V. 1484. 4°

GW M49637. ISTC iv00133300.

15. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Plutarchus: De liberis educandis (Tr: Guarinus Veronensis). S. Hieronymus: De officiis liberorum erga parentes admonitio. Brescia: Boninus de Boninis de Ragusia, 6. XII. 1485. 4°

GW M49621 (=M49620). ISTC iv00133600. H 15991. Jur str. 519.

Digitalizirano: Wolfenbüttel HerzogAugustB <http://diglib.hab.de/inkunabeln/79-quod-1/start.htm> (09. 07. 2019.).

16. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Brescia: Jacobus Britannicus, 29. XI. 1485. 4°

GW M49624. ISTC iv00133200. Goff V-133a. H *15990.

Digitalizirano: München SB <http://daten.digitale-sammlungen.de/0006/bsb00065294/images/> (09. 07. 2019.).

17. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Milan: Antonius Zarotus, for Johannes de Legnano, 18. X. 1487. 4°

GW M49644. ISTC iv00134500. H 15992.

18. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Xenophon: Hiero de tyrannide (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Plutarchus: De liberis educandis (Tr: Guarinus Veronensis). S. Hieronymus: De officiis liberorum erga parentes admonitio. Florentiae: Francesco di Dino, [ca 1490]. 4°

GW M49628 (ca 1481.). ISTC iv00135400. Stillwell V120 (post 1486.). Goff V-134 (post 1486.).

19. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Milan: Uldericus Scinzenzeler, 17. XII. 1490. 4°

GW M49638. ISTC iv00135000. Stillwell V121. Goff V-135.

20. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Venetiis: Johannes Baptista de Sessa, IV. 1491. 4°

GW M49679. ISTC iv00136000. Goff V-136. Stillwell V122.

21. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Ed: Johannes Calphurnius. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Xenophon: Hiero de tyrannide (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Plutarchus: De liberis educandis (Tr: Guarinus Veronensis). S. Hieronymus: De officiis liberorum erga parentes admonitio. Hrsg. Johannes Calphurnius. Venetiis : Damianus de Mediolano, de Gorgonzola, 21. VI. 1493. 4°

GW M49676. ISTC iv00137000. Goff V-137. Stillwell V123.

Digitalizirano: München SB <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0005/bsb00057044/images/index.html> (10. 07. 2019.).

22. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Prelim: Vita Vergerii. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Johannes Sulpitius Verulanus: De moribus puerorum. Turin: Nicolaus de Benedictis and Jacobinus Suigus, [ca 1494]. 4°

GW M49667 (ca 1490). ISTC iv00138200.

23. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus. Hrsg. Johannes Calphurnius. Venetiis: Damianus de Mediolano, de Gorgonzola, 1494. 4°

GW M49678. H 15996.

24. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Ed: Johannes Calphurnius. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Xenophon: Hiero de tyrannide (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Plutarchus: De liberis educandis (Tr: Guarinus

Veronensis). S. Hieronymus: De officiis liberorum erga parentes admonitio. Paris: Guy Marchant, 21. XI. 1494. illustr. (drvorezi) 4°

GW M49656. ISTC iv00138000. Goff V-138. H 15995.

Digitalizirano: Res. Publ. Unit 25. <http://www.bvh.univ-tours.fr/Consult/index.asp?numfiche=926> (10. 07. 2019.).

25. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Ed: Bernardinus Laurinus. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Plutarchus: De liberis educandis (Tr: Guarinus Veronensis). S. Hieronymus: De officiis liberorum erga parentes admonitio. Brescia: Baptista de Farfengo pro Franciscus Laurinus, 4. IV. 1495. 4°

GW M49625. ISTC iv00138400.

26. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Milan: Uldericus Scinzenzeler, 27. VIII. 1495. 4°

GW M49639. ISTC iv00138600. H 15998.

27. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Milan: Antonius Zarotus, 25. II. 1496. 4°

GW M49645. ISTC iv00138800.

28. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus etc. Mit Komm. von Johannes Bonardus. Hrsg. Johannes Calphurnius. Venetiis: Johannes Tacuinus, de Tridino, 22. IX. 1497. 4° Rom.

GW M49684. ISTC iv00139000. Goff V-139. Stillwell V124.

Digitalizirano: München SB <http://daten.digital-sammlungen.de/~db/0005/bsb00057049/images/index.html> (10.07. 2019.).

NSK RI-8°-86.

29. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus. Venetiis, 1499. 4°

GW M49668. H 16000.

30. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Venetiis: Johannes Baptista de Sessa, 16. X. 1499. 4°

GW M49683. ISTC iv00139300. C 5986 (?).

Digitalizirano: München SB <http://daten.digital-sammlungen.de/~db/0005/bsb00057045/images/index.html> (10. 7. 2019.).

31. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Modena: Dominicus Roccociola, [ca 1500]. 4°

GW M49646. ISTC iv00140000. Goff V-140.

32. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus ac liberalibus studiis. Add: Basilius Magnus: De legendis antiquorum libris (Tr: Leonardus Brunus Aretinus). Milan: Uldericus Scinzenzeler, 9. III. 1500. 4°

GW M49640. ISTC iv00139600. H 16003.

33. VERGERIUS, Petrus Paulus

De ingenuis moribus etc. Paris: pro Brüder de Marnef, [post 1500]. 4° Got.

4.3. Inkunabula Bartola Pelušića i Gabrijele Brašića (Brašića)

Ovdje će biti spomenuta još jedna inkunabula, pronađena pretraživanjem kataloga NSK. Radi se o Ficinovu djelu *De triplici vita* koje je tiskano u Veneciji 1498. godine od strane četvero tiskara: Bartholomaeusa Pelusiusa, Gabriela Braciusa, Johannes Bissolusa i Benedictusa Mangiusa. Radi li se ovdje o istom Bartolu Pelušiću (Bartholomaeus Pelusius) kojega spominje Badalić u svojoj monografiji, to je još jedno djelo koje potencijalno treba pridodati na popis hrvatskih inkunabula. Badalićev zapis glasi: *To isto vrijedi i za Koprana Bartola Pelušića (Pelusius), koji je štampao u Veneciji godine 1498. tri knjige (u zajednici s trojicom venecijanskih stampara toga doba), ali nijedan primjerak tih izdanja nije zatečen u našoj zemlji.*²²⁹ Bratulić i Damjanović pak, ne spominju samo Bartola Pelušića kao aktivnoga u Veneciji već (uz Pelušića) i Gabriela Brašića (ili Bračića),²³⁰ što bi mogao biti drugi suradnik iz spomenute knjige Gabriel Bracius. Ova su dvojica zajedno spomenuta i u Istarskoj enciklopediji kao dvojica tiskara Istranina koji su se okušali u Veneciji.²³¹ Njihove bi identitete i veze svakako bilo vrijedno dalje istražiti, kao i druge dvije inkunabule koje uz Pelušića spominje Badalić (ali ih ne imenuje). U nastavku je donesen zapis o naslovu koji se čuva u NSK.

FICINUS, Marsilius

De triplici vita (Add. Amerigi Corsini) / Ficino, Marsilio. – Venetiae : [Bartholomaeus Pelusius, Gabriel Bracius, Johannes Bissolus, Benedictus Mangius], 1498. – [100] listova ; 4°
Rom.

H 7066 (?). Goff F 161. Stillwell F 145.

²²⁹ Badalić 1952, 22.

²³⁰ Bratulić, Damjanović 2005, 172.

²³¹ Tiskarstvo, natuknica. // <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2739> (09. 07. 2019.).

5. Inkunabule u odabranim zagrebačkim knjižnicama

U nastavku ovoga rada opisat će se odabrani primjerci inkunabula odabranih zagrebačkih knjižnica. Prije toga slijedi popis sedam knjižnica u Zagrebu koje posjeduju inkunabule te literature u kojoj su inkunabule tih knjižnica popisane. Knjižnice su nabrojene u silaznom redoslijedu prema broju primjeraka/naslova inkunabula koje posjeduju:

Metropolitanska knjižnica (257), nabrojene i opisane u: Jurić, Šime. "Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj: I. Zbirka inkunabula Metropolitanske knjižnice u Zagrebu"; *Croatia Christiana periodica*, 8, br. 13 (1984): 154-215. // <https://hrcak.srce.hr/98936> (28. 06. 2019.).²³²

Nacionalna i sveučilišna knjižnica (191), nabrojene i opisane u: Deželić, Velimir. *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke sveučilišne biblioteke*. Zagreb, 1902. (Popisana 71 inkunabula.) Suvremeni popis inkunabula NSK ne postoji pa se one pretražuju po katalozima koji su dostupni samo u elektroničnom obliku.²³³ Kartični abecedni katalog autora (*Prvotisci (inkunabule) - Abecedni katalog autora*, NSK) je digitaliziran i dostupan na mrežnoj adresi: <http://stari.nsk.hr/ruk/?yearid=5&language> (10. 07. 2019.). Kartični abecedni katalog po mjestu tiskanja (*Prvotisci (inkunabule) - Abecedni katalog po mjestu tiskanja*, NSK) je digitaliziran i dostupan na mrežnoj adresi: <http://stari.nsk.hr/ruk/?yearid=6&language> (10. 07. 2019.). Inkunabule su uvrštene u mrežni katalog NSK, ondje se mogu pregledavati ako se u kriterije kod pretraživanja kataloga uvrsti knjige tiskane do 1500. godine.

Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (34), nabrojene i opisane u: Runjak, Tamara. "Inkunabule: abecedni popis po autorima", u: *Rijetkosti u knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: katalog inkunabula i knjiga 16. stoljeća*. Zagreb: HAZU, 2011, 15-66.

Knjižnica „Juraj Habelić“ (19), nabrojene i opisane u: Jurić, Šime. "Inkunabule u isusovačkim knjižnicama u Hrvatskoj"; *Vrela i prinosi: zbornik za povijest isusovačkoga reda u hrvatskim krajevima*, br. 18, god. 1990./91., Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 88-131.

²³² U Jurićevu radu popisane su 252 inkunabule, nakon toga u fond su pristigle 3 inkunabule iz ostavštine biskupa Đure Kokše, jedna je pronađena tijekom revizije 1996. godine, a dvije su otkrivene kao privezi u rekatalogizaciji, dakle danas ih je evidentirano 257 (Magić 2016, 19).

²³³ Digitalizirani katalozi inkunabula koji su ovdje navedeni dostupni su samo u digitalnom obliku (problem nastaje kad zbog različitih problema u sustavu taj katalog nije dostupan, nekad i u razdobljima od nekoliko dana). Takav katalog u materijalnom obliku, a koji bi bio dostupan korisnicima ne postoji. Inkunabule su popisane u katalozima na listićima Zbirke rukopisa i starih knjiga zajedno s ostalim knjigama, te se od korisnika očekuje da zna naslov, odnosno autora inkunabule kojega traži.

Knjižnica franjevačkog samostana sv. Franje Asiškog (11), nabrojene i opisane u: Frkin, Vatroslav; Jurić, Šime. "Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj: III. Zbirka inkunabula u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda"; *Croatica Christiana periodica* 11, br. 20 (1987): 130-172. // <https://hrcak.srce.hr/99382> (28. 06. 2019.). Knjige su restaurirane i čuvaju se u posebnom trezoru.

Knjižnica franjevačkog samostana sv. Franje Ksaverskoga (2), Provincija franjevaca trećoredaca glagoljaša, Ksaver. Inkunabule tehnički ne pripadaju knjižnici, već se dvije inkunabule čuvaju u prostorijama samostana (*Misal po zakonu Rimskoga Dvora*, 1483. godine i *Spovid općena*, 1496. – jedini poznati primjerak te knjige). *Spovid općena* sačuvana je jer je bila uvezana u rukopisni *Ivančićev zbornik* iz kojega je izdvojena tijekom restauracije. Inkunabule su u vlasništvu Provincijalata franjevaca trećoredaca glagoljaša, nalaze se unutar istog samostanskog kompleksa u kojem je i knjižnica. U samostan su donesene iz Samostana sv. Marije u Glavotoku na otoku Krku.²³⁴ *Spovid općena* opisana u: Bratulić, Josip. Damjanović, Stjepan. *Hrvatska pisana kultura*, sv. 1. Križevci – Zagreb: Veda, 2005, str. 181. Primjerak *Spovid općena* digitaliziran je u suradnji s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu, moguće ga je pregledati na sljedećoj mrežnoj adresi: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=22256> (23. 05. 2019.).

Knjižnice grada Zagreba (2), nabrojane i opisane: obje su inkunabule uvrštene u katalog KGZ-a, a zajedno su nabrojene i opisane u poglavlju 5. 4. *Knjižnice Grada Zagreba* ovoga rada.

Da gore navedene knjižnice posjeduju inkunabule utvrđeno je pregledavanjem literature. Kako bi se dobili suvremeni podaci o stanju inkunabula u navedenim knjižnicama, a ujedno i provjerilo eventualno postojanje inkunabula u drugim knjižnicama koje nisu bile navedene u literaturi poslan je upit u više od 40 knjižnica instituta, muzeja, arhiva te fakultetskih knjižnica u Zagrebu. Odgovori koji su zaprimljeni potvrdili su gore navedeno stanje.

Četiri knjižnice čije su inkunabule detaljnije predstavljene u ovom radu odabrane su jer su to najveće knjižnice u gradu Zagrebu koje posjeduju inkunabule te je pristup toj građi na jednostavan način omogućen javnosti. Isto tako neupitna je njihova kulturna vrijednost (što uostalom vrijedi i za ostale navedene knjižnice koje posjeduju inkunabule) za grad Zagreb (Knjižnice grada Zagreba) i hrvatsku kulturnu povijest (Nacionalna i sveučilišna knjižnica,

²³⁴ Informacije o inkunabulama samostana na Ksaveru: Mišković, Mirko. Odgovor na pitanje o inkunabulama. Privatna poruka. (23. 05. 2019.). Isti, Odgovor na pitanje o inkunabulama. Privatna poruka. (24. 05. 2019.).

Metropolitanska knjižnica, Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti). Gradska knjižnica u Zagrebu otvorena je isti dan u prostorima iste kule kod Kamenitih vrata kao i muzej i arhiv slobodnoga i kraljevskoga glavnoga grada Zagreba kao jedna od osnovnih kulturnih ustanova grada. Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti dio je najviše kulturne i znanstvene ustanove u Hrvatskoj - Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu središnja je knjižnica Sveučilišta u Zagrebu i hrvatska nacionalna knjižnica te kao takva ima zadaću i pravo skupljati svu hrvatsku knjižnu baštinu. Najveća je knjižnica u Hrvatskoj. Metropolitanska knjižnica je knjižnica Zagrebačke nadbiskupije i Prvostolnoga kaptola zagrebačkoga te je najveća crkvena knjižnica u Hrvatskoj i jedna od najstarijih sačuvanih knjižnica u Hrvatskoj.

Opisi primjeraka odabranih inkunabula knjižnica doneseni su u obliku kataložnog opisa da bi se osigurala njihova ujednačenost. Svi su opisi nastali *de visu* te uz konzultiranje već postojećih kataloga. Zbog velike vremenske razlike u opisivanju pojedinih primjeraka uočena je razlika u njihovom materijalnom stanju kod starijeg kataložnog opisa i opisa nastalog za potrebe ovoga rada (kod inkunabula Metropolitanske knjižnice) te je opis znatnije proširen za inkunabule Gradske knjižnice iz mreže KGZ-a. Primjerci koji su kataložno opisani osmišljeni su kao mala izložba nekoliko odabranih inkunabula svake knjižnice. Oni slikovito predstavljaju fond knjižnice koju predstavljaju, a ujedno i posebno zanimljive hrvatske inkunabule: prvu hrvatsku pjesničku inkunabulu, inkunabulu “manje” poznatog tiskara po radu o inozemstvu Grgura Senjanina, ali i inkunabule poznatijih hrvatskih tiskara Dobričevića i Paltašića te ostale inkunabule hrvatskih autora i inkunabule tiskane glagoljicom.

Od slikovnih prikaza donesene su fotografije inkunabula Gradske knjižnice. Slike inkunabula ostalih knjižnica dostupne su na drugim mjestima (inkunabule Metropolitanske knjižnice u knjizi *Cimelia Metropolitana*, velik broj inkunabula NSK je digitaliziran na njihovim mrežnim stranicama, a slike inkunabula knjižnice HAZU objavljene su u knjizi Tamare Runjak).

Nakon opisa svake knjižnice i njenih inkunabula (izuzev Gradske knjižnice koja posjeduje 2 inkunabule) doneseni su popisi hrvatskih inkunabula koje knjižnica posjeduje uz odgovarajuću signaturu. Takvi popisi nisu uočeni u katalozima, ni u literaturi već su inkunabule navedene zajedno s ostalima pa se stoga činilo shodnim izdvojiti ih na ovaj način. Na taj način iz popisa je vidljivo koliko hrvatskih inkunabula knjižnice posjeduju (i jesu li hrvatske po tiskaru, autoru ili jeziku), a omogućeno je i pregledavanje naslova hrvatskih inkunabula u knjižnicama.

5.1. Metropolitanska knjižnica Zagrebačke nadbiskupije

Povijest Metropolitanske knjižnice Zagrebačke nadbiskupije (MKZN) počinje zajedno s osnutkom Zagrebačke biskupije oko 1094. godine. Prvi zagrebački biskup, Čeh imena Duh, morao je imati barem osnovne liturgijske knjige koje je ili on sam donio ili su u katedralu dospjele nekim drugim putem. Rukopisi koji potječu iz 11. stoljeća i danas se nalaze u Metropolitani.²³⁵

Najstariji inventar Riznice zagrebačke katedrale potječe iz 1394. godine i u njemu je popisano ukupno 113 rukopisa.²³⁶ To je prvi siguran dokaz o postojanju knjižnice. Od velikog značaja za Metropolitansku knjižnicu bio je biskup Aleksandar Ignacije Mikulić (oko 1650.-1694.). Donio je niz važnih odluka o katedralnoj knjižnici (knjige prelata i kanonika nakon njihove smrti prelaze u vlasništvo stolne crkve, sagradio je knjižnicu, odredio kanonika koji će nadzirati knjige); međutim najveća mu je zasluga što je za Metropolitanu otkupio vrlo vrijednu biblioteku slovenskog polihistora Johanna Weicharda Valvasora (1641.-1693.).²³⁷ Upravo je Valvasorova knjižnica najviše stradala pri pljački Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu 1987. godine.²³⁸

Mikulićev nasljednik, biskup Stjepan Želišević (1637.-1703.) donosi prve *Konstitucije knjižnice* (1695.) kojima uređuje prava i dužnosti Kaptola i biskupâ u upravljanju knjižnicom.²³⁹ Po svojem doprinosu knjižnici ističu se još biskup Maksimilijan Vrhovac (1752.-1827.) koji je razaslao poznatu poslanicu o prikupljanju knjižnoga blaga i htio otvoriti knjižnicu javnosti te Juraj Haulik (1788.-1869.) koji je 1846. otvorio knjižnicu zagrebačkoj kulturnoj javnosti i ostavio joj mnogo svojih knjiga.²⁴⁰

Nakon potresa u Zagrebu 1880. godine sva pažnja oko obnove usmjerena je na katedralu pa je odlučeno da se knjižnica pridruži Kraljevskoj sveučilišnoj knjižnici. Ipak ostala je u prostorijama na trgu ispred katedrale sve do 1906. godine kad je privremeno preseljena u kuriju na Kaptolu 28.²⁴¹ U zgradu Kraljevske i sveučilišne knjižnice na Marulićevu trgu preselila je 1914. godine i tamo se nalazi i danas (danas je to zgrada Hrvatskoga državnog arhiva).²⁴²

²³⁵ Magić 2016, 7.

²³⁶ Magić 1994, 230.

²³⁷ Isto.

²³⁸ U pljački je nestalo više od 130 svezaka vrijednih tiskanih knjiga (Magić 2016, 43).

²³⁹ Magić 2016, 11.

²⁴⁰ Isto 11-13. Magić 1994, 231.

²⁴¹ Magić 2016, 14.

²⁴² Isto, 14-15.

Metropolitane mnogi stručnjaci smatraju jednom od vrednijih europskih crkvenih knjižnica te je u cjelini i pojedinačno, dragocjen biser u riznici hrvatske kulturne baštine i dokazuje da je hrvatski narod uvijek išao ukorak s europskom kulturom, piše Magić.²⁴³

Metropolitanska knjižnica posjeduje 257 evidentiranih inkunabula. Većina njih teološkoga je karaktera, ali ima i filozofskih, pravnih, povijesnih i književnih djela, te djela s područja vojništva.²⁴⁴ U njezinoj zbirci inkunabula zastupljeno je 35 tiskarskih mjesta s više od stotinu radionica u kojima su tiskane knjige, mnoge od njih obogaćene drvorezima.²⁴⁵ Knjižnica posjeduje i dvije inkunabule iz tiskarske radionice znamenitog Alda Manuzija, a od hrvatskih inkunabula posjeduje tiskovine Andrija Paltašića i Dobrića Dobričevića.²⁴⁶ Većina inkunabula Metropolitanske knjižnice potječe iz ostavština biskupâ, kanonikâ, svećenikâ te iz fondova pojedinih (najčešće ugašenih) samostana.²⁴⁷

Budući da su gotove sve inkunabule Metropolitanske knjižnice popisane u Jurićevu radu,²⁴⁸ ovdje će biti predstavljena s jednim Paltašićevim i jednim Dobričevićevim izdanjem.

GELLIUS, AULUS

Auli Gelli Noctium Atticarum commentarii. - Impressi Venetiis : per Andream Iacobica Tharensem, 1477. - [199] listova : papir ; 4° (28 x 20 cm)

Pell. 5011. BMC V 251. IGI 4189. Goff G-121. Bad 468. Jur str. 510. Jur Metr 106.

Rom. et Gr. – Prednji listovi djelomično odvojeni od uveza. – Velika oštećenja prednjih listova (nepotpuni). – Rupice od knjiških crva. – Vidljiva oštećenja od vlage. – Listovi jako krhki i potrgani na mnogim mjestima. – „Metropolitanski uvez“: kartonske korice presvučene pergamenom (got., 14. stoljeće – fragmenti hagiografskog teksta). – Tiskano u jednom stupcu, crno, 36 redaka u stupcu. Bilješke uz tekst unesene crvenom bojom od strane rubrikatora i od neke druge ruke (nisu crveni), dijelovi teksta podcrtani. – Ostavljena mjesta za inicijale, djelomično uneseni crvenom bojom. – Signirano. – Sig.: [1], A1-B8, a-a10, b1-x8, y-y6, z-z6. – Jed. stv. nasl.: *Noctes Atticae*.

²⁴³ Magić 1994, 230-231.

²⁴⁴ Magić 2016, 20.

²⁴⁵ Isto.

²⁴⁶ Isto.

²⁴⁷ Isto, 22.

²⁴⁸ Jurić 1984 (II).

Explicit: *AULI GELLI NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARII FINIS: IMPRESSI VENETIIS PER ANDREAM IACOBICA THARENSEM. M.CCCC.LXVII. ANDREA VENDRAMENO DUCE VENETIARUM INCLYTO.*

Privez: Macrobius, Aurelius Theodosius. In Somnium Scipionis expositio. Saturnalia. Brixiae, Boninus de Boninis, 15. V. 1485.

(MKZN) MR 1085

Za primjerak (MR 1085) Jurić je (1984.) zabilježio „samo“ (na nekim mjestima znatna) oštećenja od vlage,²⁴⁹ međutim iz priloženog opisa je vidljivo da se stanje primjerka od tada još više pogoršalo utjecajem vlage i knjiških crva.

Aulus Gellius (Aulo Gelijs) rimski je književnik iz 2. stoljeća. Njegovo djelo *Noctes Atticae* (*Atičke noći*) daje uvid u sveopće znanje onoga vremena. U 20 knjiga, nastalih za studija u Ateni pokriva različita znanstvena područja (povijest, jezikoslovlje, filozofija, književnost, matematika), a u djelu su sačuvani i odlomci inače izgubljenih djela rimskih pisaca.

VALTURIUS, Robertus

Opera de facti e precepti militari dilo eccellente misier Roberto Valturio. – Veronae : Boninus de Boninis, 13. II. 1483. – [254] lista : papir ; 4° (28 x 20 cm)

BMC VII 952. IGI 10115. Goff V-89. Jur str. 517. Jur Metr 246.

Rom. – "Metropolitanski uvez": korice od ljepenke presvučene pergamenom (got., 14./15. stoljeće - fragmenti Brevijara). – Na hrbtu zapis: De Militares, Roberto Valturio. – Kvalitetno restaurirano. – Ostavljena mjesta za inicijale, neki reprezentanti tiskani. – Tiskano u 1 stupcu, crno, 37 redaka u stupcu. – Signirano. – Sig.: [3], a3-a8 a3-a8,b-e6, f-g8, h-h10, i-u8, x-x6, y-y6, z-&8, ?-?6, R-R6, A-A6, B-B6, C-E8, F-F6, G-G6, H-I8, K-K10, L-N8, ostatak nedostaje. – Bogato ilustrirano drvorezima (više desetaka ilustracija). – Jed. stv. nasl.: *De re militari*.

²⁴⁹ Isto, 179.

Incipit: *OPERA DE FACTI E PRECEPTI MILITARI DILO EXCELLENTE MISIER ROBERTO VALTURIO ARIVIINESE GIA INSCRIPTA IN LATIN A LO ILLUSTRRE SIGNOR SIGISMON DO PANDOLPHO MALATESTA PRINCIPE DI ARIMINO ET HORA TRADUCTA IN VULGAR A NOME ET GLORIA DEL MA GNANIMO CAPITANNOE SEMPRE FELICE IN LE BATAGLIE SIGNOR ROBERTO DI ARAGONIA DI SAN SEVERINO GENERAL LOCO TENENTE DEL SERENISSIMO ET IUSTISSIMO SENATO VENETIANO.*

(MKZN) MR 1188

Za ovaj primjerak (MR 1188) Jurić (1984.) bilježi: *Blok oštećen od vlage, korice i uvez rasklimani.*²⁵⁰ Iz priloženog opisa vidljivo je da je u međuvremenu primjerak vrlo kvalitetno restauriran. Uvez, ni korice više nisu rasklimani već čvrsto uvezani te nisu vidljiva oštećenja od vlage.

Djelo Roberta Valturija (1405.-1475.) *De re militari* djelo je o umijeću ratovanja koje Valturi piše na zahtjev svoga mecene Sigismunda Malatesta od Riminija (1417.-1468.). U djelu diskutira o vojnoj strategiji i vojnom zapovjednom lancu te o antičkoj i suvremenoj vojnoj tehnologiji.

Prema Jurićevu katalogu inkunabula Metropolitane iz 1984. godine,²⁵¹ Metropolitana posjeduje sljedeće hrvatske inkunabule:

1. Bartolus de Saxoferrato. *Codex: Super prima parte Codicis*, cum add. Alexandri Tartagni, Venetiis, Andreas Catarensis, 1491./1492. MR 1012.²⁵²
2. Bartolus de Saxoferrato. *Codex: Super secunda parte Codicis*, cum add. Alexandri Tartagni, Venetiis, Andreas Catarinus, 1492. MR 1012, privez.²⁵³
3. Gellius, Aulus. *Noctes Atticae*, Brixiae, Boninus de Boninis, 1485. MR 1104.²⁵⁴
4. Gellius, Aulus. *Noctes Atticae*, Venetiis, Andreas de Paltasichis, 1477. MR 1085.²⁵⁵

²⁵⁰ Isto, 208.

²⁵¹ Jurić 1984 (II).

²⁵² Isto, 165-166.

²⁵³ Isto, 166.

²⁵⁴ Isto, 179.

²⁵⁵ Isto.

5. Macrobius, Aurelius Theodosius. *In Somnium Scipionis Ciceronis expositio. Saturnalia*, Brixiae, Boninus de Boninis, 1485. MR 1085, privez. MR 1104, privez.²⁵⁶
6. Valturius, Robertus. *De re militari. Opera dell'arte militare*, Verona, Boninus de Boninis, 1483. MR 1188.²⁵⁷

5.2. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Počeci Nacionalne i Sveučilišne knjižnice u Zagrebu sežu u 1607. godinu i osnivanje kolegija Družbe Isusove u Zagrebu. Nakon ukidanja isusovačkoga reda 1773. godine zaslugom protonotara hrvatskoga kraljevstva Nikole Škrleca Lomničkog (1729.-1799.) knjižnica prelazi u sastav netom osnovane Kraljevske akademije znanosti.²⁵⁸ Nacionalno značenje počinje stjecati odredbama o obveznom primjerku (1816. na knjige tiskane u tiskari Peštanskoga sveučilišta, a 1837. na sve tiskovine Hrvatske i Slavonije).²⁵⁹ Knjižnica se kupnjom ili darom znatno obogaćivala pridobivanjem privatnih knjižnica, neke od njih su ona Maksimilijana Vrhovca, Eleonore Patačić, Nikole Zrinskoga, Ljudevita Gaja, Nikole Tomašića itd.²⁶⁰ Ukinućem Kraljevske akademije znanosti 1850. godine, knjižnica je pripala novoosnovanoj Pravoslavnoj akademiji, a od 1874. godine kad je osnovano moderno Sveučilište postaje Kraljevska sveučilišna knjižnica.²⁶¹ Prva zgrada podignuta za potrebe knjižnice nalazila se na Trgu Marka Marulića 21 (danas je ondje Hrvatski državni arhiv), a knjižnica je ondje uselila 1913. godine. Godine 1914. knjižnici je na trajno čuvanje povjerena Metropolitanska knjižnica te je i ona bila premještena u tu secesijsku zgradu u kojoj je ostala do danas. Druga zgrada građena za potrebe knjižnice otvorena je 1995. godine i u njoj se knjižnica i danas nalazi pod imenom Nacionalna i sveučilišna knjižnica koje nosi od 1997. godine. Knjižnica danas posjeduje približno 3, 5 milijuna svezaka te čuva četiri zbirke posebne građe: Zbirku rukopisa i starih knjiga, Grafičku zbirku, Zbirku zemljovida i atlasa te Zbirku muzikalija i audiomaterijala.²⁶²

Knjižnica je bila, piše Katičić, *uporište, poticaj, pa i preduvjet svaralaštvu hrvatske kulture u svakom razdoblju svoga postojanja*.²⁶³ Također ističe da *knjižnica pouzdano*

²⁵⁶ Isto, 190-191.

²⁵⁷ Isto, 208.

²⁵⁸ Katičić 2007, 12.

²⁵⁹ Povijesni pregled. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (16. 12. 2011.). // <http://www.nsk.hr/povijesni-pregled> (01. 07. 2019.).

²⁶⁰ Katičić 2007, 12-13.

²⁶¹ Nacionalna i sveučilišna knjižnica, natuknica. // <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=42698> (01. 07. 2019.).

²⁶² Ukratko o knjižnici. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (4. 1. 2012.). // <http://www.nsk.hr/ukratko-o-knjiznici/> (01. 07. 2019.).

²⁶³ Katičić 2007, 14.

*dokumentira svu našu duhovnu i intelektualnu povijest u svijetu u kojem živimo, sve do njegova najnovijega razdoblja.*²⁶⁴

NSK posjeduje 191 primjerak inkunabula.²⁶⁵ Unutar NSK inkunabule se čuvaju u primjerenim uvjetima kao dio Zbirke rukopisa i starih knjiga. Zbirka je utemeljena kao poseban odjel tada Kraljevske sveučilišne knjižnice 1894. godine.²⁶⁶ U zbirci se prikuplja i čuva rukopisna i tiskana građa (knjige tiskane do 1835.) koja se može koristiti samo u čitaonici Zbirke uz prethodnu najavu, a moguće je naručiti i digitalizaciju građe (uz određenu novčanu naknadu).²⁶⁷

Ovdje odabrani primjerci inkunabula birani su tako da predstavljaju djela hrvatskih autora, hrvatskih tiskara i djela na hrvatskom (crkvenoslavenskom) jeziku. Isto tako pri odabiru inkunabula koje su ovdje predstavljene uzeti su u obzir i naslovi inkunabula iz drugih knjižnica koji su predstavljeni u ovom radu. Zato se npr. ovdje neće naći Paltašićevih izdanja, jedno takvo opisano je među odabranim primjercima Metropolitanske knjižnice. Hrvatski autori i tiskari koji nisu primjerkom predstavljeni u ovom radu popisani su (zajedno s onima koji jesu predstavljeni primjerkom) u prethodnim poglavljima ovoga rada.

ALBERTUS, Magnus

Compendium theologiae veritatis / per Albertum magnu[m]im. – Venetiis : per Gregorium Dalmatinu[m] et Jacobum Britannicum Brixianum, 1. IV. 1483. – 98 listova : papir ; 8° (21 x 15 cm)

BMC V 362. GW 605. IGI 171. Goff A-236. Bad 13. Jur str. 517.

Got. – Tiskano u 2 stupca, crno, 46 redaka u stupcu. – Ostavljena mjesta za inicijale s tiskanim reprezentantima, djelomično uneseni rukom crvenom i ljubičastom bojom. – Rukom unesene bilješke uz tekst (lat.) i dijelovi teksta podcrtani. – Rukom uneseni brojevi listova. – Signirano. – Sig.: a1, a3, a5-m8 [1]. – Vidljiva oštećenja od vlage. – Restaurirano. – Uvez noviji: kartonske korice presvučene lažnom kožom (smeđe). – Čuva se u zaštitnoj kutiji. – Ima jednu kopču.

²⁶⁴ Isto, 11.

²⁶⁵ Kapec.

²⁶⁶ Zbirka rukopisa i starih knjiga. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (5. 1. 2012.). // <http://www.nsk.hr/zbirka-rukopisa-i-starih-knjiga/> (04. 07. 2019.).

²⁶⁷ Isto.

Incipit: *In nomine s[an]c[t]issimae et individue trinitatis. Incipit prologus in Compendium theologice veritatis.*

Eksplisit: *Explicit compendium theologice veritatis co[m]pilatum per Albertum magnu[m]im pressumq[ue] Venetiis. Per Gregorium Dalmatinu[m] et Jacobum Britannicum Brixianum. Mcccc.Ixxiii.die.primo aprilis: Serenissimo duce Joanne mocenico regnante. FINIS.*

R I-8° -26 (St. sign. R 121)

Dominikanac Albert Veliki (Albertus Magnus) (1193.-1280.) bio je njemački filozof i teolog. Skolastičar i aristotelovac, pisao je filozofska, teološka i prirodoznanstvena djela. Predavao je na raznim europskim sveučilištima pa tako i u Parizu, a od 1260. godine bio je Regensburški biskup. Najpoznatiji učenik bio mu je Toma Akvinski (1225.-1274.). Godine 1931. proglašen je Crkvenim naučiteljem, a 1941. godine zaštitnikom prirodoznanstvenika. Djelo *Compendium Theologicae Veritatis* bilo je jedno od najraširenijih priručnika skolastičke teologije u Srednjem vijeku.

ALIGHIERI, Dante

La divina commedia: Comento di Christophoro Landino Fiorentino Sopra La / Comedia Di Danthe Alighieri Poeta Fiorentino. – Impresso in Bressa : per Boninum de Boninis di Raguxi, 31. 5. 1487. – 310 listova : papir ; 2° (35 x 24 cm)

C 5913. BMC VII 971. GW 7968. IGI 362. Goff D-31. Bad 35. Jur str. 520.

Rom. – Tekst komentara tiskan oko teksta *Komedije*. – Komentar tiskan manjim slovima, *Komedija* većim, oboje crno, komentar tiskan u 68 redaka u stupcu. – Ostavljena mjesta za inicijale s tiskanim reprezentantima. – Restaurirano. – Vidljive rupice nastale od knjiških crva. – Vidljivo manje oštećenja od vlage. – Uvez noviji: kartonske korice presvučene smeđim polukožnim materijalom. – Hrbat ukrašen zlatnim ornamentima, sadrži natpis: *Comedia di Dante*. – Registar *Registro di Dante* na 2 listu *recto*. – Sig. [2] &2-&8, a2-k6, l-mm8, nn-nn4, A-A6, B-B8, C-C6,D-D6, E-EG, F-F6, G-G6, H-H6, I-IG, K-K6, L-L6. – Čuva se u zaštitnoj kutiji.

68 drvenih ilustracija (34 uz *Pakao*, 33 uz *Čistilište* i 1 uz *Raj*). – Sve ilustracije uokvirane trakama s bijelim ornamentima na crnoj podlozi i obuhvaćaju cijelu stranicu, osim ilustracije

u 13. pjevanju *Pakla* koja je manja, nije uokvirena i nalazi se ispod završnog teksta 12. pjevanja. – S lijeve strane *explicita* otisnut Dobričevićev tiskarski znak.

Explicit: *FINE DEL COMENTO DI CHRISTOPHORO LANDINO FIORENTINO SOPRA LA COMEDIA DI DANTE POETA EXCELLENTISSI MO.ET IMPRESSO IN BRESSA PER BONINVM DE BONINIS DI RAGUXIA DI VLTIMO DI MAZO.M.CCCC.LXXXVII.*

R I-2° -11

Dante Alighieri (1265.-1321.) poznati je talijanski pjesnik, autor kasnije tako imenovane *Božanstvene komedije*. *Komedija* se sastoji od 3 dijela: *Pakao*, *Čistilište* i *Raj* te opisuje pripovjedačev put kroz ta tri onostrana kraljevstva, odnosno put čovjekove spoznaje od krivnje do spasenja. Dobričevićevo izdanje *Komedije*, čiji je primjerak NSK otkupila 2003. godine, obogaćeno je sa 68 drvoreza i smatra se remek djelom Brescianskoga tiskarstva toga vremena.

BREVIARUM ROMANUM

Brvijal po zakonu rimskoga dvora. – Vь Benecihь : Po meštrê Andrêe Torizânê Ažul ê koreženi po Blaži Baromiči, 13. III.1493. – 544 lista : papir ; 8° (16 x 11 cm)

H 3833. GW 5171. IGI 2142. Bad 267. Jur str. 509. Boš 41. Dež 49.

Glag. – Tiskano u 2 stupca, crno i crveno, 32 retka u stupcu. – Listovi signirani. – Grafitnom olovkom uneseni brojevi listova. – Restaurirano. – Sačuvan dio starih korica (smeđe) na kojima se vidi slijepi tisak i zlatni ukrasi, ostalo u lažnoj koži (smeđe). – Ostavljena mjesta za inicijale, neki otisnuti. – Nedostaju listovi iz signatura kk, ff, listovi cijele signature (vjerojatno mmm), nakon toga signature nepravilne.²⁶⁸ – Primjerak se čuva u zaštitnim koricama.

R I-16° - 1 (St. sign. R 316), primjerak a

²⁶⁸ Signature pri kraju knjige teško je pratiti (ne drže se abecednog reda kakav je funkcionirao a-III8); i Bošnjak upozorava na nepravilno i neujednačeno signiranje (Bošnjak 1970, 161). U kartičnom katalogu NSK za primjerak je zabilježeno da ima 527 listova, a da nedostaju listovi 505-512 te list 532.

Brvijal je glagoljska crkvena knjiga u čijem je tiskanju u Veneciji sudjelovao i Blaž Baromić (prije dolaska u Senj gdje je onda osnovana glagoljska tiskara). Iz Senjske tiskare nakon toga izašla su još dva prvotiska.²⁶⁹

NIKOLA Modruški

Oratio in funere Reverendissimi domini B. Petri Cardinalis sancti Sixti habita / re[n]do patre d[omi]no Nicolao ep[isco]po Modrusien[si]. - [Romae : Bartholomaeus Guldinbeck, ca 1484.]. - [6] listova : papir ; 8° (21 x 15, 5 cm)

H 11773. IGI 6854 (Romae, Johannes Besicken, ca 1500.). Goff N-52. Jur str. 507.

Got. – 6 listova. – Tiskano u 1 stupcu, crno (velika slova ukrašena crvenom), 35 redaka u stupcu. – Oštećenja od vlage po rubovima. – Restaurirano. – Noviji poluplatneni uvez: kartonske korice sa zelenim marmoriranim papirom. – Na prednjoj korici otisnuto: *NICOLAO EPO MODR. Sdec. XV.*

R I-8° - 21 (St. sign. R 51)

Nikola Modruški (oko 1427.-1480.) hrvatski je humanist, filozof i teolog. Autor je govora *Oratio in funere Reverendissimi domini B. Petri Cardinalis sancti Sixti*, koji je do 1500. godine tiskan 7 puta, a prvo izdanje djela iz 1474. godine smatra se prvom tiskanom knjigom hrvatskoga autora.²⁷⁰

PUCIĆ, Karlo

Elegiarum libellus de laudibus Gnesae puellae / Caroli putei patricii Ragusini elegiarum. - [Venetiis : Damianus de Gorgonzola, ca 1499.]. – 4 lista : papir ; 8° (21 x 14,5 cm)

R II 704. IGI 8243 (Vicentiae, Henricus de Ca'zeno, ca 1499). Bad 934. Jur str. 510.

Rom. – Tiskano u 1 stupcu, crno, 28 redaka u stupcu. – Slabo vidljiva oštećenja od vlage. – Ispod završetka teksta na posljednjoj stranici crvenom tintom rukom nacrtan grb. –

²⁶⁹ O Senjskoj tiskari i njenim prvotiscima vidi više u potpoglavlju 2. 2. 2.

²⁷⁰ Vidi više u potpoglavlju 3. 2. ovoga rada.

Restaurirano. – Noviji poluplatneni uvez: kartonske korice presvučene crnim marmoriranim papirom.

R I-8° - 80 (St. sign. R 157)

Karlo Pucić (1458. ili 1461.-1522.) dubrovački je pjesnik čije je djelo *Elegiarum libellus de laudibus Gnesae puellae* prva dubrovačka tiskana zbirka lirike. Djelo je spoj antičke tradicije i petrarkističke lirike.²⁷¹

Dok Metropolitanska knjižnica posjeduje najveću zbirku inkunabula u Zagrebu, Nacionalna i sveučilišna knjižnica posjeduje najveći broj hrvatskih inkunabula. Njihovi naslovi doneseni su u nastavku zajedno sa signaturama (tiskar je naveden samo u slučajevima u kojima je on kriterij koji čini inkunabulu hrvatskom):²⁷²

1. Albertus de Saxonia. *De proportionibus*, Andreas de Paltasichis, Venetiis, 1487. RI-8°-16.
2. Albertus Magnus. *Compendium theologiae veritatis*, Gregorius Dalmatinus et Jacobus Britannicus, Venetiis, 1483. RI-8°-26.
3. Alighieri, Dante. *La divina commedia* (comm. Christophorus Landinus), Boninus de Boninis, Bressa, 1487. RI-2°-11.
4. Antonius Florentinus. *Summa theologica* vol. I.-II., Andreas de Paltasichis, Venetiis, 1485. RI-4°-70.
5. *Biblia* (Trad. di Niccolò Malerbi), Andreas de Paltasichis, Venetiis, 1484. RI-4°-16.
6. Blondus, Flavius. *Roma instaurata. De origine et gestis Venetorum. Italia illustrata.* (Add. Hieronymi Broianici), vol. 1-2, Boninus de Boninis, Veronae, 1481.-1482. RI-4°-57. RI-4°60.
7. *Brvijal po zakonu rimskoga dvora*. Venetiis, 1493. R I-16° - 1 a, b.
8. Bunić, Jakov. *De raptu Cerberi*, Romae, ca 1490. RI-8°-12.
9. Burlaeus, Gualtherus. *Expositio in Artem veterem Porphyrii et Aristotelis* (ed. Matthaeus Campagna), Andreas de Paltasichis, Venetiis, 1492./1493. RI-2°-10.
10. Catullus, Caius Valerius. *Carmina* (comm. Antonius Parthenius), (Add.) Tibullus, Albius. *Elegiae* (comm. Bernardinus Veronensis), Andreas de Paltasichis, Venetiis, 1488. RI-4°-24.

²⁷¹ Vidi više u potpoglavlju 3. 2. ovoga rada.

²⁷² Doneseni su i naslovi „diskutabilnih“ autora i tiskara spomenutih u 4. poglavlju ovoga rada.

11. Cicero, Marcus Tullius. *Epistolae ad familiares* (comm. Hubertinus Clericus), [Andreas de Paltasichis], Venetiis, 1488. RI-4°-7.
12. Cipiko, Koriolan. *Petri Mocenici imperatoris gesta*, Venetiis, 1477. RI-8°-32.
13. Diodorus, Siculus. *Bibliothecae historicae libb. VI* (Latine Johannes Franciscus Poggius Bracciolinus) – Tacitus. Germania. Andreas de Paltasichis, Venetiis, 1476./1477. RI-4°-61.
14. Dragišić, Juraj. *De natura angelica* (Ed. Ubertinus Risalitus), Florentiae, 1499. RI-4°-53.
15. Ficinus, Marsilius. *De triplici vita etc.* Add. Amerigi Corsini, [Bartholomaeus Pelusius, Gabriel Bracius, Johannes Bissolus, Benedictus Mangius], Venetiis, 1498. RI-8°-87.
16. Gellius, Aulus. *Noctes Atticae*, Andreas de Paltasichis, Venetiis, 1477. RI-4°-8.
17. Gellius, Aulus. *Noctes Atticae*. Boninus de Boninis, Brixiae, 1485. RI-4°-9.
18. Jacobus de Voragine. *Legenda aurea sanctorum sive Lombardica historia*, Andreas de Paltasichis pro Octaviano Scoto, Venetiis, 1482. RI-8°-5.
19. Jacobus Philippus de Bergamo. *Supplementum chronicarum*, Boninus de Boninis, Brixiae, 1485. RI-4°-23.
20. Lactantius, Lucius Coelius Firmianus. *Opera*, Andreas de Paltasichis et Boninus de Boninis, 1478. RI-4°-50.
21. *Misal po zakonu rimskoga dvora*, 1483. RI-4°-62 a, b.
22. Niger Franjo. *Modus epistolandi*, Venetiis, [ca 1495.]. RI-8°-49.
23. Niger, Franjo. *Modus epistolandi*, Venetiis, 1492. RI-8°-60.
24. Nikola Modruški. *Oration in funere Petri cardinalis S. Sixti*, [Romae, ca 1484.]. RI-8°-21.
25. Nimira, Martin. *Sermo de passione Domini*, [Romae, post 3. IV. 1494.]. RI-8°-69.
26. *Officium beate Marie virginis ad usum Romane ecclesiae*, Lugduni, Expensis Bonini de Boninis, 1500. RI-16°-6.
27. Probus, Marcus Valerius. *De interpretandis Romanorum litteris* (ed. Michael Fabritius Ferrarinus), Boninus de Boninis, [Brixiae], 1486. RI-8°-88.
28. Propertius, Sextus Aurelius. *Elegiae* (Ed. Antonius Volscus), Andreas de Paltasichis, Venetiis, 1488. RI-4°-49.
29. Pucić, Karlo. *Elegiarum libellus De laudibus Gnesae puellae*, [Venetiis, ca 1499]. RI-8°-80.

30. Šimun Hvaranin. *De baptismo Sancti Spiritus et eius virtute*, Venetiis, 1477. RI-8°-20.
31. Tortellius, Johannes. *Ortographia dictionum e Graecis tractarum* (Ed. Hieronymus Bononius), Andreas de Paltasichis, Venetiis, 1488. RI-4°-10.
32. Ubaldi, Baldo degli. *Consilia* P. I.-II. (Ed. Johannes Antonius de Zanitis), Boninus de Boninis, Brixiae, 1490. RI-2°-14.
33. Valturus, Robertus. *De re militari*, Boninus de Boninis, Veronae, 1483. RI-2°-13.
34. Varro, Marcus Terentius. *De lingua Latina* (Ed. Pomponius Laetus et Franciscus Rolandellus). Praec. Pomponius Laetus. Epistola Bartholomaeo Platina. Boninus de Boninis et Miniatus Delsera Florentinus, Brixiae, 1483. RI-2°-12.
35. Vergerije, Petar Pavao, stariji. *De ingenius moribus ac liberalibus studiis* (Ed. Johannes Calphurnius. Comm Johannes Bonardus). Add. Basilius Magnus. De legendis antiquorum libris. Xenophon... Hiero de tyrannide. Plutarchus. De liberis educandis. S. Hieronymus. De officiis liberorum erga parentes admonitio. Venetiis, 1497. RI-8°-86.
36. Vergilius Maro, Publius. *Opera* (Comm. Servii Mauri Honorati). Add. Donatus. Vita Vergilii. – Ovidius. Versus. – Maffeus Vegius. Liber XIII Aeneidos. – Alcimus Versus de Vergilio. – Cornelius Gallus. Versus de Aeneide. – Argumenta libb. Aeneidos. Epitaphia Vergilii. – Summa Vergilianae narrationis. Andreas de Paltasichis, Venetiis, 1488. RI-2°-15.

Na portalu *Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu* (nakladnik: © Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2016.) postoji zbirka *Incunabula Croatica* u kojoj se može naći 36 digitaliziranih inačica hrvatskih inkunabula.²⁷³ Zbirka je nastala kao rezultat projekta *Incunabula Croatica* koji je proveden u okviru projekta *Hrvatska kulturna baština* (2010.-2011.), a čiji je cilj (projekta *Incunabula Croatica*) digitalizirati hrvatske prvotiske.²⁷⁴ Digitalne preslike građe smiju se koristiti za osobnu uporabu i istraživački rad, dok je za komercijalnu upotrebu potrebno dostaviti pisani zahtjev Nacionalnoj i Sveučilišnoj knjižnici. Na portalu se mogu naći digitalne preslike primjeraka koje NSK ne posjeduje u fizičkom obliku već su preslike nastale suradnjom s drugim ustanovama (*Spoivid općena*, 1496., *Senjski glagoljski misal*, 1494., *Aesopus moralisatus*, 1487., itd.). Građa koja je na portalu dostupna digitalizirana je u sklopu različitih projekata (*Hrvatska glagoljica*:

²⁷³ Mrežna adresa za pristup digitalnoj zbirci: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&find=incunabula+croatica> (30. 06. 2019.).

²⁷⁴ Kapec.

digitalizacija građe i uspostava digitalne zbirke, Prošlost i sadašnjost Krke), ali i u sklopu redovnog programa digitalizacije Nacionalne i sveučilišne knjižnice.

5.3. Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Počeci knjižnice HAZU vežu se uz 1861. godine, dakle zajedno uz osnivanje Akademije. Knjižnica je zbog velikog oduševljenja oko osnivanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od samoga početka dobivala velike donacije knjiga, a među pojedincima kojih su cijele privatne biblioteke dospjele u Akademijinu knjižnicu ističu se imena Imbre Ignatijevića Tkalca, Dragojla Kušlana, Frana Kurelca, Mirka Bogovića, Bogoslava Šuleka, Franje Račkoga, Ivana Tkalčića (Akademiji ostavio više tisuća knjiga), Ivana Milčetića itd.²⁷⁵ Jezgru fonda čini biblioteka Ivana Kukuljevića Sakcinskoga (1816.-1889.) koju je Akademija otkupila 1868. godine za 20 000 forinti, a imala je 10 000 svezaka.²⁷⁶ Uz Kukuljevića se vežu počeci hrvatske inkunabulistike (on je utemeljitelj hrvatske bibliografije i prvi naš sabirač inkunabula; sastavljajući katalog svoje knjižnice posebno je zabilježio inkunabule) te njegova knjižnica čini temelj Akademijine zbirke inkunabula.²⁷⁷ Knjige su u knjižnicu dospjevale kupnjom, zamjenom i darom, a zahvaljujući ekslibrisima i bilješkama na predlistovima moguće je pratiti čitavu sudbinu nekih primjeraka do dolaska u Akademijinu knjižnicu.²⁷⁸ U zgradu na Trgu Josipa Jurja Strossmayera (koja je renovirana za potrebe knjižnice) knjižnica je preselila 2009. godine i time se riješilo pitanje neadekvatnog prostora.

Knjižnica HAZU općeznanstvena je knjižnica te je sastavni dio Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Kao takva ima zadaću skrbiti o hrvatskoj kulturnoj baštini i njezinoj afirmaciji u svijetu.²⁷⁹

Knjižnica HAZU posjeduje 34 naslova inkunabula.²⁸⁰ Čuvaju se u odgovarajućim uvjetima. Od toga broja, 4 su naslova hrvatskih inkunabula (tiskar je naveden samo u slučajevima u kojima je on kriterij koji čini inkunabulu hrvatskom):

1. Dragišić, Juraj. *Opus de natura coelestium spiritum quos angelos vocamus*, Florentiae, 1499. Ink. II-13.
2. *Misal po zakonu rimskoga dvora*, 1483. Ink. II-14 primj. a, Ink. II-14 primj. b.
3. Šižgorić, Juraj. *Elegiarum et carminum libri tres*, Venetiis, [1477.], Ink. 2.

²⁷⁵ Runjak 2011 (I), 3.

²⁷⁶ Isto.

²⁷⁷ Nazor 2011, VIII.

²⁷⁸ Runjak 2011 (I), 3.

²⁷⁹ Isto.

²⁸⁰ Runjak 2011 (II), 17-66.

4. Terentius Afer, Publius. *Comediae*, Andreas de Paltasichis, Venetiis, [1487.], Ink. II-5.

Budući da su Paltašićeva izdanja i *Misal* (1483.) predstavljeni na drugim mjestima u ovom radu,²⁸¹ a sve inkunabule knjižnice HAZU opisane u radu Tamare Runjak,²⁸² na ovom mjestu bit će predstavljene dvije latinske inkunabule hrvatskih autora koje su u posjedu knjižnice HAZU.

DRAGIŠIĆ, Juraj

Opus de natura coelestium spirituum quos angelos vocamus / Georgii Benigni Salviati ; ed. Ubertinus Risalitus. – Florentiae : [Bartholomaeus de Libris], XIII. Kal. Aug (20. VII.) 1499. – [130] listova ; 4° (28,5 x 22,5) cm

Pell 2043. BMC VI 654. GW 3843. IGI 1475. Goff B-324. Bad 403. Jur str. 510. Runj 10.

Rom. – Signirano. – Sig.: a-q8, [2]. – Ostavljena mjesta za velike inicijale, manji tiskani. – Tiskano u 2 stupca, crno, 44 retka u stupcu. – Rukom unesene bilješke uz tekst. – Vidljiva oštećenja od vlage. – Prednja 2 lista djelomično odvojena od uveza. – Zadnja 2 lista jako oštećena od vlage, nastale rupe. – Izvorni tvrdi pergamenski uvez. – Čuva se u zaštitnoj kutiji.

Incipit: *GEORGEI BENIGNI ORDINIS Minorum sacraru[m] litterarum professoris ad illustrem atq[ue] religiosum Epidaurinum seu Rhacusinum Senatam in librum de natura cęlestium spirituum quos angelos uocamus p[ro] hoemium incipit foeliciter.*

Explicit: *Explicit opus de Natura Angelica. Impressum cum maxima diligenta Florentię xiii. Kale[n]das Augusti. M.CCCC.LXXXXIX.*

Ink. II-13

Franjevac Juraj Dragišić (1445.-1520.) hrvatski je humanist, filozof i teolog. Djelo *De natura caelestium spirituum quos angelos vocamus* (*O naravi nebeskih duhova koje zovemo anđelima*) njegovo je najvažnije teološko djelo.²⁸³

²⁸¹ O Paltašiću vidi: potpoglavlja 3. 3. 1., 5. 1. O *Misalu* vidi: potpoglavlja 3. 1., 5. 4. ovoga rada.

²⁸² Runjak 2011 (II), 17-66.

²⁸³ Vidi više u potpoglavlju 3. 2. ovoga rada.

ŠIŽGORIĆ, Juraj

Elegiarum et carminum liber primus [-tertius] / Georgii Sisgorei Sibenicensis Dalmatae. - [In Venetiis : per magistrum Adam de Rodueil, 1477.]. – [32] lista ; 8° (21 x 15 cm)

H *14794. R VI 157. IGI 9019. Bad 1024. Jur str. 505. Runj 30.

Got. – Na predlistu rukom prijašnjega vlasnika bilješka o Šižgoriću. – Papir. – Novi uvez: kartonske korice. – Čuva se u zaštitnoj kutiji. – Restaurirano 2000. godine. – Bilješke uz tekst unesene grafitnom olovkom. – Rukom uneseni brojevi stranica (grafičkom olovkom). – Nije signirano. – Tiskano u jednom stupcu, crno, 30 redaka u stupcu. – List 4 *verso* i 5 *recto* sadrži stihove Marka Marulića.

Impressum: *Impressum est hoc opusculum in Venetiis per magistrum Adam de Rodueil: Sub anno incarnationis domini 1.4.7.7.*

Ink. 2

Juraj Šižgorić (oko 1445.-1509.) hrvatski je humanistički pjesnik i povjesničar. Njegovo djelo *Elegiarum et carminum libri tres (Tri knjige elegija i lirskih pjesama)* prva je hrvatska tiskana lirska knjiga.²⁸⁴

5.4. Knjižnice grada Zagreba

Knjižnice grada Zagreba naziv je mreže podružnica i ogranaka narodnih knjižnica koje djeluju na području grada Zagreba i Zagrebačke županije. Jezgru ove mreže knjižnica čine Gradska knjižnica i Knjižnica Božidara Adžije koje su po svojim zbirkama i zadaćama ne samo narodne već i znanstvene knjižnice te su središte organizacijske jedinice Knjižnica grada Zagreba.²⁸⁵

Gradska knjižnica, kao prva javna knjižnica u gradu Zagrebu osnovana je 7. prosinca 1907. godine.²⁸⁶ Prvi ravnatelj bio je Velimir Deželić te je upravo on sastavio prva pravila knjižnice. Knjižnica je od samoga početka organizirala javna događanja (stručna i znanstvena predavanja te glazbene priredbe). Brigu o Gradskoj knjižnici preuzima grad 1935. godine te

²⁸⁴ Vidi više u potpoglavlju 3. 2. ovoga rada.

²⁸⁵ Misija, vizija i strategija. Knjižnice grada Zagreba. // <http://www.kgz.hr/hr/o-nama/misija-vizija-i-strategija/222> (30. 06. 2019.).

²⁸⁶ Gradska knjižnica. Zagreb na pragu modernog doba. // http://kgzdz.arhivpro.hr/moderno_doba/SZag_GKnji.htm (30. 06. 2019.).

tada ona postaje gradska institucija.²⁸⁷ Knjižnica je tijekom svog postojanja bila smještena na tri lokacije, prvo (kad je osnovana) na drugoj etaži u kuli Kamenitih vrata (na prijedlog Družbe Braće Hrvatskoga Zmaja), zatim od 1937. godine u prizemlju Novinarskoga doma, a od 1994. godine nalazi se na Starčeviću trgu.

Dvije inkunabule koje su u radu spomenute u posjedu su Gradske knjižnice te se čuvaju u zbirci rijetkih knjiga i rukopisa nazvanoj *Rara*. Zbirka je nastala 1907. godine, kad je osnovana Gradska knjižnica, a počinje ju stvarati Emil Laszowski, jedan od utemeljitelja Gradske knjižnice i njezin višegodišnji ravnatelj.²⁸⁸ Za njeno osnivanje zaslužan je, uz Laszowskog i Velimir Deželić, prvi ravnatelj Gradske knjižnice, obojica članovi Družbe Braće Hrvatskoga Zmaja. Utemeljenje *Rare* u Gradskoj knjižnici Laszowski objašnjava činjenicom da su se početkom 20. stoljeća stare knjige u Zagrebu mogle proučavati samo u Nadbiskupskoj knjižnici i Sveučilišnoj knjižnici te su knjige bile dostupne samo sveučilišnim profesorima. Osnivanjem *Rare* u Gradskoj knjižnici Družba Braće Hrvatskoga Zmaja učinila je staru knjižnu građu dostupnom za istraživanje svim građanima Grada Zagreba. Postojanje ovakve zbirke nije često u europskim gradovima te svjedoči o svijesti utemeljitelja Gradske knjižnice da stara knjižna baština mora biti dostupna što većem broju istraživača.²⁸⁹ U zbirci se danas nalazi 3900 knjiga i 474 rukopisa. Među njima nalaze se vrijedna izdanja iz hrvatske i europske kulturne povijesti (*Robinja* Hanibala Lucića iz 1638., više glagoljskih misala tiskanih u Rimu u 17. i 18. stoljeću, *Gazophylacium* Ivana Belostenca iz 1740., itd.) te vrijedni rukopisi (glagoljski fragment iz Vrbnika, 1505.-1507., rukopis *Kletve* Augusta Šenoa iz 1881., itd.).²⁹⁰

U zbirci *Rara* Gradske knjižnice čuvaju se dvije inkunabule. Jedan nepotpun primjerak *Biblije* iz 1487. godine te fragment od 7 listova *Misala po zakonu rimskoga dvora*, hrvatskoga prvotiska iz 1483. godine.²⁹¹ Knjige se nažalost, unutar zbirke, ne čuvaju u odgovarajućim uvjetima (*Misal* se čuva u trezoru). Odgovarajući uvjeti čuvanja te vrijedne građe bit će omogućeni tek u novoj zgradi Gradske knjižnice, čiji je završetak gradnje predviđen za 2027. godinu. *Biblia cum interpretationibus hebraicorum nominum* čuva se pod signaturom R-5801, a *Misal* R-T (s napomenom da će uskoro biti resigniran). Iz opisa ovih primjeraka donesenih u nastavku rada vidljivo je da im je potrebna restauracija.

²⁸⁷ Isto.

²⁸⁸ Gradska knjižnica: zbirka *Rara*: o zbirci. Knjižnice grada Zagreba. // <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/gradska-knjiznica-zbirka-rara/o-zbirci-579/579> (30. 06. 2019.).

²⁸⁹ Isto.

²⁹⁰ Isto.

²⁹¹ Obje su inkunabule uključene u mrežni katalog Knjižnica grada Zagreba.

BIBLIA

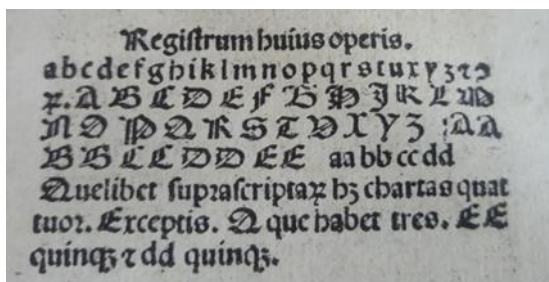
Biblia [lat.], cum interpretationibus hebraicorum nominum. – Venetiis : impressa per Georgium de riuabenis Mantuanum al's Parentem, III kal. mart. [27. II.] 1487. - [469] listova : papir ; 8° (24 x 17 cm)

H *3097 = 3099. GW 4263. BMC V, 383. Bad 196.

Got. - Tiskano u 2 stupca, crno, 52 retka u stupcu. Ostavljena mjesta za inicijale s tiskanim reprezentantima, djelomično uneseni (*Genesis* i *Exodus*, crveni). – Listovi signirani. – Sig.: a4-a5, b3-D⁴6, K³-EE, EE3-EE8 [2], aa-dd8 [2].²⁹²

Slika 1. Prednje korice primjerka *Biblia cum interpretationibus hebraicorum nominum* (1487.) Gradske knjižnice, sign. R-5801.

Drvene korice presvučene kožom (Slika 1. prikazuje

Slika 2. *Registrum operis* izdanja *Biblia cum interpretationibus hebraicorum nominum* (1487.) Gradske knjižnice, sign. R-5801.

prednje korice). - Prednja korica odvojena. - Korice oštećene vlagom. - Manji dijelovi otpali. - Postojale su dvije kopče, obje ispale. - Korice u cjelosti ukrašene otisnutim biljnim motivima i ljudskim likovima (slijepi tisak). - Na prednjim koricama vidljivi likovi 6 osoba, zbog simetričnosti može se zaključiti da su postojala još 3 lika s lijeve strane koja zbog oštećenja nisu vidljiva. - Ispod svakog lika potpis, slova teže

čitljiva. - Jedan lik veći, istaknut u sredini, ispod njega duži potpis. - Na stražnjim koricama 8 likova, od kojih 3 znatnije oštećena, ostatak korice u biljnim ukrasima (slijepi tisak). - Hrbat u lošem stanju. - Rukom ispisani komentari na latinskom jeziku s unutrašnje strane prednje i zadnje korice, na poledini (verso) posljednjeg lista i uz tekst. - Dio teksta podcrtan. - Papir oštećen vlagom.

Na prednjoj strani (recto) prvoga lista jedna ruka zapisala: *Biblia sacra Veteris & Novi Testamenti ab antiquitatem memorabilis. Impressa Venetiis anno Domini 1487. Georgium de Riuabe[nis] Mantuanum alias Parentem...*

²⁹² Oznaka 4 na slovu D (D⁴) odnosi se na 4. font slova D u registru, 4. font ukupno, a 2. font u 3. redu registra (vidi Sliku 2. u prilogu). Isto tako, oznaka 3 na slovu K (K³) odnosi se na 3. font slova K ukupno, a 1. font u 3. redu registra (vidi Sliku 2.).

Explicit: *Explicit biblia Venetiis impressa per Georgium de riuabenis Mantuanum al's Parente[m]. Anno D[omi]ni MCCCLXXXVII iij. Cal. Martij.*

Sadrži *Registrum huius operis*.

Sadrži abecedni tumač (*Incipiunt interpretationes he*). - Tiskan u 3 stupca, 52 retka, počinje na listu aa (*recto*).

Sign. R-5801

Slika 3. Inicijal na primjerku fragmenta *Misala po zakonu rimskoga Dvora* (1483.) Gradske knjižnice, sign. R-T.

Slika 4. Inicijal na primjerku fragmenta *Misala po zakonu rimskoga Dvora* (1483.) Gradske knjižnice, sign. R-T.

MISAL PO ZAKONU RIMSKOGA DVORA

Misal po zakonu rimskoga dvora. - [S. l. : s. n.], i. b. pervra č.u.o.v. [22. II. 1483.]. – [220] listova : papir ; 4° (28 x 20 cm)

Runj 20. Bad 760. Dež 67. Jur str. 507. Boš 36. Goff. M-695.

Glag. – Tiskano u dva stupca, crno i crveno u 36 redaka slovima u dvije veličine. – Inicijali uneseni rukom u žutoj boji (vidi Slike 3. i 4.). – Jed. stv. nasl.: *Missale Romanum glagoliticum*.

Incipit: *[P]očētie misala po zakonu rimskoga dvora.*

Fragmet, 7 uzastopnih listova, počinje listom s incipitom. - Nedostaje kalendar na početku i ostatak. - Oštećenja od vlage. - Kemijskom olovkom uneseni brojevi stranica. - Rubovi listova potrgani. - Djelomično (nekvalitetno) restaurirano. - Na zadnjem listu (verso) kemijskom olovkom zapisano: *Dar gospođe Ivšić.*

Sign. R-T

Naslovi inkunabula koje Gradska knjižnica posjeduje svakako spadaju u one što se tiče tiska najreprezentativnije u europskoj (*Biblija*), odnosno hrvatskoj kulturnoj povijesti (*Misal po zakonu rimskoga dvora*). Primjerak *Biblije* koji Gradska knjižnica posjeduje nije *Gutenbergova Biblija*, ali velika kulturna važnost te svete knjige kršćanstva, koja se još u početku tiskarstva često tiskala, jer su tiskari mogli biti sigurni da će prodati tu svoju tiskovinu, ostaje nepromijenjena. *Misal po zakonu rimskoga dvora*, s druge strane prva je knjiga tiskana na hrvatskom (crkvenoslavenskom) jeziku hrvatskim pismenima (glagoljicom) te je nezaobilazni dio literature o hrvatskim inkunabulama i o povijesti hrvatskoga jezika i književnosti. O njevoj važnosti za hrvatsku kulturnu povijest svjedoči činjenica da se na mnogo mjesta navodi kao prva hrvatska tiskana knjiga, iako to mjesto pripada djelu *Oratio in funere reverendissimi domini d. Petri cardinalis Sancti Sixti* Nikole Modruškog iz 1474. godine.²⁹³

²⁹³ Vjerojatno se u tim navodima misli na prvu tiskanu knjigu na hrvatskom jeziku (dok je Nikolino djelo prva tiskana knjiga hrvatskoga autora), ali ta se distinkcija često ne navodi, posebice u nestručnoj literaturi.

6. Zaključak

Zaslужni kulturni radnici (Ivan Kukuljević Sakcinski, Josip Badalić, Šime Jurić i mnogi drugi) ostavili su svoj trag u hrvatskoj inkunabulistici. Zahvaljujući njima nastali su popisi hrvatskih inkunabula, inkunabula pojedinih hrvatskih autora, inkunabula u Hrvatskoj. Identificirani su naši tiskari i autori hrvatskih inkunabula. Međutim, posao koji su započeli, unatoč mnogim rezultatima koje je polučio još uvijek nije završen. Vidljivo je i u skromnim rezultatima ovoga rada da mnogi naši zaslužnici čekaju da ih se smjesti u odgovarajući kontekst. Ne treba sumnjati da se poznata i nepoznata imena skrivaju u ladicama kataloga i stranicama literature i čekaju da budu pronađena i predstavljena u odgovarajućem svjetlu.

Uspostavljanje kriterija koji će pokazivati koje se inkunabule imaju smatrati hrvatskima, a ne (samo) naknadno svrstavanje u grupe koje se formiraju prema postojećima također bi bilo od koristi. U ovakvom stanju na Jurićevu popisu hrvatskih inkunabula nalaze se djela koja je Paskvalić priredio za tisak, ali nema Aristotelove *Politike* koju je za tisak priredio Martin Nimira, a koja se spominje u *Leksikonu hrvatskih pisaca*.

Projekti poput onog koji je provela knjižnica HAZU 2011. godine i popisala svoje inkunabule i stare knjige 16. stoljeća te onaj koji trenutno provodi NSK i popisuje inkunabule u svim hrvatskim svjetovnim i crkvenim ustanovama pozitivan su korak u tom smjeru.

7. Literatura

1. Badalić, Josip. *Inkunabule u Narodnoj Republici Hrvatskoj*. Zagreb: JAZU, 1952.
2. Banić-Pajnić, Erna. "Juraj Dragišić"; *Hrvatska filozofija I*. Prir. Marinko Šišak, Zagreb: Hrvatski Studiji, 2001, 45-86.
3. Benković, Benedikt. Natuknica, *Hrvatski biografski leksikon*. Leksikografski zavod Miroslava Krleže, mrežno izdanje. // <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1739> (02. 07. 2019.).
4. Bošnjak, Mladen. *Slavenska inkunabulistika*. Zagreb, 1970.
5. Bratulić, Josip. Damjanović, Stjepan. "Hrvatske inkunabule"; *Hrvatska pisana kultura*, sv. 1. Križevci –Zagreb: Veda, 2005, 170-183.
6. Brida, Marija. *Benedikt Benković*. Beograd: Institut društvenih nauka: odeljenje za filozofiju, 1967.
7. Carcano, Michele. *Spovid općena*. Senj, 1496. // <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=22256> (23. 06. 2019.).
8. Cipiko, Koriolan. Natuknica, *Leksikon hrvatskih pisaca*. Ur. Dunja Fališevac, Krešimir Nemeč, Darko Novaković, Zagreb: Školska knjiga, 2000, 133.
9. Damjanović, Stjepan. "Lekcionar Bernardina Splićanina"; *Vijenac*, br. 134 (1999): mrežno izdanje. // <http://www.matica.hr/vijenac/134/lekcionar-bernardina-splicanina-23523/> (27. 06.2019.).
10. Deželić, Velimir. *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke sveučilišne biblioteke*. Zagreb, 1902.
11. Dragač, Jakov. Natuknica, *Hrvatski biografski leksikon*. Leksikografski zavod Miroslava Krleže, mrežno izdanje. // <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=56060> (08. 07. 2019.).
12. Dragišić, Juraj. *De natura angelica*. Firenza, 1499. // <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10591> (29. 06. 2019.).
13. Franičević, Marin. *Povijest hrvatske renesansne književnosti*. Zagreb: Školska knjiga 1983.
14. Franičević, Marin. Švelec, Franjo. Bogišić, Rafo. *Povijest hrvatske književnosti: od renesanse do prosvjetiteljstva*. Zagreb: Liber – Mladost, 1974.
15. Frkin, Vatroslav; Jurić, Šime. "Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj: III. Zbirka inkunabula u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i

- Metoda"; *Croatica Christiana periodica* 11, br. 20 (1987): 130-172. // <https://hrcak.srce.hr/99382> (28. 06. 2019.).
16. Gortan, Veljko."Juraj Šižgorić"; *Hrvatski latinisti: iz latiniteta 9-14. stoljeća: pisci 15. i 16. stoljeća*. Prir. Veljko Gortan i Vladimir Vratović, Zagreb: Matica hrvatska – Zora, 1969, 115-119.
17. *Gradska knjižnica. Zagreb na pragu modernog doba*. // http://kgzdz.arhivpro.hr/moderno_doba/SZag_GKnji.htm (30. 06. 2019.).
18. *Gradska knjižnica: zbirka Rara: o zbirci*. Knjižnice grada Zagreba. // <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/gradska-knjiznica-zbirka-rara/o-zbirci-579/579> (30. 06. 2019.).
19. Grgur Senjanin. Natuknica, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 5. Ur. Trpimir Macan, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2002, 194.
20. Gundulić, Frano Lucijan. Natuknica, *Hrvatski biografski leksikon*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, mrežno izdanje. // <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=8241> (04. 07. 2019.).
21. Hebrang Grgić, Ivana. *Kratka povijest knjižnica i nakladnika*. Zagreb: Ljevak, 2018.
22. Hrkać, Serafin. "Nikola Modruški"; *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 2, br. 3-4 (1976): 145-156. // <https://hrcak.srce.hr/91049> (30. 06. 2019.).
23. *Incunabula croatica, Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu*. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, cop. 2016. // <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&find=incunabula+croatica> (30. 06. 2019.).
24. Ivović, Sandra, Kunčić, Meri. "Intelektualni i kulturni razvoj"; *Vrijeme sazrijevanja, vrijeme razaranja: hrvatske zemlje u kasnome srednjem vijeku*. Ur. Marija Karbić, Zagreb: Matica hrvatska, 2019, 179-212.
25. Jovanović, Neven. "Nadgrobni govor Nikole Modruškog za Pietra Riarija"; *Colloquia Maruliana* 27., br. 27. (2018): 123-143. // <https://hrcak.srce.hr/199399> (30. 06. 2019.).
26. Jurić, Šime, "O djelovanju Dobrića Dobričevića u Padovi"; *Iz muzeja hrvatske knjige*. Zagreb: Matica hrvatska 2000, 50-59. (I)
27. Jurić, Šime. "Dvije nove hrvatske inkunabule"; *Prilozi povijesti otoka Hvara IV*, br. 1 (1974): 32-39. // <https://hrcak.srce.hr/125773> (06. 07. 2019.).
28. Jurić, Šime. "Hrvatske inkunabule", *Slovo*, br. 34 (1984): 81-90. // <https://hrcak.srce.hr/14552> (30. 06. 2019.). (I)

29. Jurić, Šime. "Hrvatske inkunabule"; *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost*, sv. 2. Ur. Eduard Hercigonja, Zagreb: Školska knjiga 2000, 495-524. (II)
30. Jurić, Šime. "Humanist Franjo Niger"; *Senjski zbornik* 6, br. 1 (1975): 285-296. // <https://hrcak.srce.hr/136567> (06. 07. 2019.).
31. Jurić, Šime. "Inkunabule u isusovačkim knjižnicama u Hrvatskoj"; *Vrela i prinosi: zbornik za povijest isusovačkoga reda u hrvatskim krajevima*, br. 18, god. 1990./91., Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 88-131.
32. Jurić, Šime. "Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj: I. Zbirka inkunabula Metropolitanske knjižnice u Zagrebu"; *Croatica Christiana periodica*, 8, br. 13 (1984): 154-215. // <https://hrcak.srce.hr/98936> (28. 06. 2019.). (II)
33. Jurić, Šime. "Malo poznati hvarski književnik XV stoljeća": *Prilozi povijesti otoka Hvara*, 3 (1969): 58-67.
34. Jurić, Šime. "Tri kodeksa značajna za kulturnu povijest Trogira"; *Mogućnosti*, god. 27., br. 10/11 (1980): 1107-1114.
35. Jurić, Šime. "Humanist Franjo Niger"; *Iz muzeja hrvatske knjige*. Zagreb: Matica hrvatska, 2000, 73-105. (III)
36. Jurić, Šime. "Nepoznata dubrovačka inkunabula"; *Iz muzeja hrvatske knjige*. Zagreb: Matica hrvatska, 2000, 264-269. (IV)
37. Jurić, Šime. "O Šimunu Hvaraninu i njegovim inkunabulama"; *Iz muzeja hrvatske knjige*. Zagreb: Matica hrvatska, 2000, 174-182. (V)
38. Kapec, Ivan. *Incunabula Croatica*. PowerPoint Presentation. // <http://www.nsk.hr/d-fest/Kapec,%20Ivan> (04. 07. 2019.).
39. Katičić, Radoslav. "Nacrtak kulturne povijesti svih četiristo godina Nacionalne i Sveučilišne knjižnice u Zagrebu"; *400. obljetnica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: zbornik radova sa znanstveno-stručnog skupa*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2007, 11-16. // http://haw.nsk.hr/arhiva/vol2/1888/17242/www.nsk.hr/UserFiles/File/dokumenti/400obljetnica/Zbornik_Radova.pdf (01. 07. 2019.).
40. Katić, Tinka. *Stara knjiga: bibliografska organizacija informacija*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007.
41. Kukuljević Sakcinski, Ivan. "Tiskari jugoslavenski XV. i XVI. veka"; *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, god. 1., br. 1 (1851): 121-154.

42. Kutleša, Stipe. "Herman Dalmatin"; *Hrvatska filozofija I*. Prir. Marinko Šišak, Zagreb: Hrvatski studiji, 2001, 13-43.
43. Magić, Vladimir. "Metropolitanska knjižnica tijekom stoljeća"; *Cimelia Metropolitana: povijest i knjižno blago knjižnice zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti – Prvostolni kaptol zagrebački, 2016, 5-43.
44. Magić, Vladimir. "Metropolitanska knjižnica"; *Sveti trag: devetsto godina umjetnosti zagrebačke nadbiskupije 1094-1994*. Ur. Tugomir Lukšić, Zagreb: Zagrebačka nadbiskupija – Institut za povijest umjetnosti – Muzejsko-galerijski centar, 1994, 229-232.
45. Marulić, Marko. "Mladić Marko Marulić Dalmatinac pjesniku Jurju Šižgoriću"; *Hrvatski latinisti I*. Prir. Veljko Gortan i Vladimir Vratović, Zagreb: Matica hrvatska – Zora, 1969, 234-237.
46. Mikičić, Mato. "Andrija Jamometić (1420./25. – 1484.) diplomat i zagovornik obnove crkvenih struktura"; *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, br. 59 (2017): 125-142. // <https://doi.org/10.21857/y7v64tw6py> (26. 06. 2019.).
47. *Misija, vizija i strategija*. Knjižnice grada Zagreba. // <http://www.kgz.hr/hr/ona/misija-vizija-i-strategija/222> (30. 06. 2019.).
48. Mišković, Mirko. Odgovor na pitanje o inkunabulama. Privatna poruka. (23. 05. 2019.).
49. Mišković, Mirko. Odgovor na pitanje o inkunabulama. Privatna poruka. (24. 05. 2019.).
50. *Nacionalna i sveučilišna knjižnica*. Natuknica, *Hrvatska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslava Krlež, mrežno izdanje. // <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=42698> (01. 07. 2019.).
51. Nazor, Anica. "Predgovor"; *Rijetkosti u knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb: HAZU, 2011, VII-XIV.
52. Nazor, Anica. "Glagoljica tiskom objavljena"; *Ja slovo znajući govorim: knjiga o hrvatskoj glagoljici*. Zagreb: Erasmus naklada, 2008, 90-133.
53. Nazor, Anica. "O glagoljskoj tiskari u Senju i njezinim izdanjima (1494.-1508.)"; *Senjski zbornik 41*, br. 1 (2014): 211-244. // <https://hrcak.srce.hr/151206> (23.06.2019.).

54. Niger, Franjo. Natuknica, *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, mrežno izdanje. // <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43739> (12. 07. 2019.).
55. Niger, Franjo. Natuknica, *Leksikon hrvatskih pisaca*. Ur. Dunja Fališevac, Krešimir Nemeć, Darko Novaković, Zagreb: Školska knjiga, 2000, 528-529.
56. Nikola Modruški. *Oratio in funere Petri cardinalis S. Sixti*. Rim, 1484. // <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10598> (30. 06. 2019.).
57. Nimira, Martin. Natuknica, *Leksikon hrvatskih pisaca*. Ur. Dunja Fališevac, Krešimir Nemeć, Darko Novaković, Zagreb: Školska knjiga, 2000, 533.
58. Novak, Slobodan Prosperov. *Povijest hrvatske književnosti: raspeta domovina*. Split: Marjan tisak, 2004.
59. Pelc, Milan. "Dobrić Dobričević"; *Croatica: @HR – Hrvatski udio u svjetskoj baštini*. Zagreb: Profil, 234-239.
60. Petešić, Ćiril. "Bernardin Splitsanin izdavač prvoga hrvatskog Lekcionara (Venecija 1495.)"; *Croatica Christiana periodica* 17, br. 32 (1993): 32-51. // <https://hrcak.srce.hr/81562> (27. 06. 2019.).
61. *Povijesni pregled*. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (16. 12. 2011.). // <http://www.nsk.hr/povijesni-pregled> (01. 07. 2019.).
62. Prvotisci (inkunabule) - Abecedni katalog autora. Nacionalna i sveučilišna knjižnica. // <http://stari.nsk.hr/ruk/?yearid=5&language> (10. 07. 2019.).
63. Prvotisci (inkunabule) - Abecedni katalog po mjestu tiskanja. Nacionalna i sveučilišna knjižnica. // <http://stari.nsk.hr/ruk/?yearid=6&language> (10. 07. 2019.).
64. Pucić, Karlo. *Elegiarum libellus de laudibus Gnesae puellae*. Venecija, oko 1499. // <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10602> (29. 06. 2019.).
65. Putanec, Valentin. "Novi prilozi za povijest hrvatskih inkunabula 15. stoljeća"; *Čakavska rič*, vol. XIII, br. 1 (1985): 3-56. // <https://hrcak.srce.hr/129448> (23.06.2019.).
66. Runjak, Tamara. "Uvod"; *Rijetkosti u knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*. Zagreb: HAZU, 2011, 3-7. (I)
67. Runjak, Tamara. "Inkunabule: abecedni popis po autorima"; *Rijetkosti u knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: katalog inkunabula i knjiga 16. stoljeća*. Zagreb: HAZU, 2011, 15-66. (II)

68. Runje, Petar. "Novi prilozi za život O. Mateja Bošnjaka – Mastilića franjevca trećoreca (o. 1430-1525)"; *Croatica Christiana periodica* 9, br. 16 (1985): 107-118. // <https://hrcak.srce.hr/99276> (06. 07. 2019.).
69. Stipčević, Aleksandar. „Počeci tiskarstva u Europi“; *Povijest knjige*. Zagreb: Matica hrvatska, 2006, 339-416.
70. Stipčević, Ennio. “Paltašić, Dobričević: bilješke uz najstarije hrvatsko glazbeno tiskarstvo”; *Vjesnik Bibliotekara Hrvatske*, 48, 3/4 (2005): 50-58.
71. Šanjek, Franjo. "Ivan Stojković i počeci humanizma u Hrvata": *Dani Hvarškoga kazališta* 16, br. 1 (1990): 272-285. // <https://hrcak.srce.hr/104805> (04. 07. 2019.).
72. Šimun Hvaranin. *De baptismo Sancti Spiritus et eius virtute*. Venecija, 1477. // <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=linked&c2o=99622> (28. 06. 2019.).
73. Tiskarstvo. Natuknica, *Istarska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, mrežno izdanje. // <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2739> (09. 07. 2019.).
74. Tomić, Marijana. *Hrvatskoglagoljski brevijari*. Zagreb: Ljevak, 2014.
75. Tomljenović, Ivica. "Uz 500. obljetnicu smrti hrvatskog dominikanca Andrije Jamometića (1420/30-1484.)"; *Croatica Christiana periodica* 8, br. 14 (1984): 203-212. // <https://hrcak.srce.hr/98947> (26. 06. 2019.).
76. *Ukratko o knjižnici*. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (4. 1. 2012.). // <http://www.nsk.hr/ukratko-o-knjiznici/> (01. 07. 2019.).
77. Vergerije, Petar Pavao st. Natuknica, Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, mrežno izdanje. // <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64323> (12. 07. 2019.).
78. Vergerije, Petar Pavao st. Natuknica, *Leksikon hrvatskih pisaca*. Ur. Dunja Fališevac, Krešimir Nemeč, Darko Novaković, Zagreb: Školska knjiga, 2000, 752.
79. Vratović, Vladimir. “Jakov Bunić”; *Hrvatski latinisti: iz latiniteta 9-14. stoljeća: pisci 15. i 16. stoljeća*. Prir. Veljko Gortan i Vladimir Vratović, Zagreb: Matica hrvatska – Zora, 1969, 455-461.
80. Vratović, Vladimir. “Karlo Pucić”; *Hrvatski latinisti: iz latiniteta 9-14. stoljeća: pisci 15. i 16. stoljeća*. Prir. Veljko Gortan i Vladimir Vratović, Zagreb: Matica hrvatska – Zora, 1969, 353-357.
81. *Zbirka rukopisa i starih knjiga*. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (5. 1. 2012.). // <http://www.nsk.hr/zbirka-rukopisa-i-starih-knjiga/> (04. 07. 2019.).

Popis bibliografija i kataloga inkunabula s korištenim kraticama

Bad Badalić, Josip. *Inkunabule u Narodnoj Republici Hrvatskoj*, Zagreb: JAZU, 1952.

BMC *British Museum General catalogue of printed books*. London: The Trustees of the British Museum, 1897-. Vol. 1-263 + Suppl. 1-50.

Boš Bošnjak, Mladen. *Slavenska inkunabulistika*. Zagreb, 1970.

C Copinger, W. A. *Supplement to Hain's Repertorium bibliographicum*. London: Henry Sotheran and co., 1898-1902., 3 vol.

Dež Deželić, Velimir. *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke sveučilišne biblioteke*. Zagreb, 1902.

Goff Goff, Frederick R. *Incunabula in American libraries*. New York: Bibliographical Society of America, 1964.

GW *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*. // <http://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de> (09. 07. 2019.).

H Hain, Ludovici. *Repertorium bibliographicum*, Görlich editore, Milano, 1848, vol. I (1/2) – II (1/2).

IGI *Indice generale degli incunaboli delle biblioteche d'Italia*, Roma, 1943-1981.

ISTC *Incunabula Short Title Catalogue: the international database of 15-th century European printing*, British Library. // <https://data.cerl.org/istc/search> (10. 07. 2019.).

Jur Jurić, Šime. "Hrvatske inkunabule"; *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost*, sv. 2. Ur. Eduard Hercigonja, Zagreb: Školska knjiga, 2000, 495-524.

Jur Metr Jurić, Šime. "Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj: I. Zbirka inkunabula Metropolitanske knjižnice u Zagrebu"; *Croatica Christiana periodica*, 8, br. 13 (1984): 154-215. // <https://hrcak.srce.hr/98936> (28. 06. 2019.).

Pell Pellechet, M. *Catalogue general des incunabules des bibliothèques de France*, Paris, 1897-1909.

R Reichling, D. *Appendices ad Hainii-Copingeri Repertorium bibliographicum*, Monachii, 1906-1914.

Runj Runjak, Tamara. *Rijetkosti u knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: katalog inkunabula i knjiga 16. stoljeća*. Zagreb: HAZU, 2011.

Stillwell Stillwell, Margaret Bingham. *Incunabula in American Libraries*. New York: The Bibliographical Society of America, 1940.

Popis priloga

Slika 1. Prednje korice primjerka *Biblia cum interpretationibus hebraicorum nominum* (1487.) Gradske knjižnice, sign. R-5801.

Slika 2. *Registrum operis* izdanja *Biblia cum interpretationibus hebraicorum nominum* (1487.) Gradske knjižnice, sign. R-5801.

Slika 3. Inicijal na primjerku fragmenta *Misala po zakonu rimskoga Dvora* (1483.) Gradske knjižnice, sign. R-T.

Slika 4. Inicijal na primjerku fragmenta *Misala po zakonu rimskoga Dvora* (1483.) Gradske knjižnice, sign. R-T.

Inkunabule u zagrebačkim knjižnicama

Sažetak

Ubrzo nakon izuma tiska u *crnoj umjetnosti* okušavaju se i Hrvati. Neki djeluju kao tiskari, a neki kao autori koji tiskaju svoja djela. Inkunabule koje danas zovemo hrvatskima one su koje su tiskana djela hrvatskih autora bez obzira na jezik, one koju su nastale u radionicama hrvatskih tiskara u inozemstvu ili u domovini te one tiskane na hrvatskom jeziku. Njihovi su primjerci sačuvani u domaćim i stranim knjižnicama, a mnogi od njih dostupni su i u digitalnom obliku.

Za poznavanje hrvatskih inkunabula i inkunabula u hrvatskim knjižnicama zaslužni su mnogi kulturni radnici, počevši od Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, preko Josipa Badalića pa do Šime Jurića i mnogih drugih. Unatoč njihovim opsežnim radovima još nisu u potpunosti razjašnjena sva pitanja hrvatske inkunabulistike, što je dijelom prikazano i u ovom radu. Projekt koji trenutno provodi Nacionalna i sveučilišna knjižnica, trebao bi uvelike doprinijeti hrvatskoj inkunabulistici.

Djela koja su nam sačuvana, došla su do nas na različite načine, a najveći njihov broj čuva se u knjižnicama. Sedam knjižnica u gradu Zagrebu čuva ove dragocjene spomenike hrvatske kulture - prvotiske, a četiri takve zbirke detaljnije su predstavljene u ovom radu. Radi se o zbirkama inkunabula Metropolitanske knjižnice, Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Knjižnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te Gradske knjižnice iz mreže Knjižnica grada Zagreba.

Ključne riječi: inkunabule Metropolitana, inkunabule NSK, inkunabule HAZU, inkunabule KGZ, hrvatske inkunabule

Incunabula in Zagreb libraries

Summary

Soon after the invention of press, Croats have tried to get into the *black art* as well. Some were working as printers and some as authors printing their own works. Incunabulas that we are calling Croatian today are the ones that are from Croatian authors regardless of language, the ones that were created in workshops of Croatian printers abroad or in homeland and the ones that were printed in Croatian language. Their copies are preserved in domestic and foreign libraries, and many of them are available in digital format.

Most responsible for getting information about Croatian incunabulas are many cultural workers, starting with Ivan Kukuljević Sakcinski, through Josip Badalić and Šime Jurić and many others. Despite their extensive works, there are still questions about Croatian incunabula that have not yet been answered, which has partly been presented in this paper. Project that is just being carried out by the National and University Library should make a major contribution to the Croatian incunabula knowledge base.

Works that we currently have preserved have come to us in different ways, and the greatest number of them is being kept in libraries. Seven libraries in city of Zagreb are keeping these precious monuments of Croatian culture - incunabulas or early printed books, and four such collections are presented in more detail in this paper. These are the collections of incunabulas of Metropolitan Library, National and University Library, Library of Croatian Academy of Sciences and Arts and City Library from the network of the Zagreb City Libraries.

Key words: incunabula Metropolitana, incunabula NSK, incunabula HAZU, incunabula KGZ, croatian incunabula